

Kulturna baština Moslavine

Tadić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:514295>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**VALENTINA TADIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**KULTURNA BAŠTINA
MOSLAVINE**

Čakovec, srpanj 2019.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)**

PREDMET: Glazbena kultura

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Valentina Tadić

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Kulturna baština Moslavine

MENTOR: Branimir Magdalenić, viši predavač

Čakovec, srpanj 2019.

SADRŽAJ

Sažetak

Summary

UVODNE NAPOMENE	1
Geografska obilježja	1
Povijesne činjenice.....	2
RAZRADA I	7
Kulturna baština Moslavine kroz povijest	7
Obredi, običaji i svakodnevnica.....	9
Uloga djece u običajima kroz godinu	12
Vjerovanja, poslovice i zagonetke	15
Odjeća i nakit	17
Ženska nošnja.....	19
Muška nošnja	26
Higijena.....	29
Instrumenti	30
Očuvanje glazbene baštine.....	34
Notni zapisi napjeva i njihova analiza	37
RAZRADA II	40
Dječje igre.....	40
Igre za djevojčice	42
Igre za dječake	43
Zajedničke igre.....	44
Igre za starije.....	45
Notni zapisi igara za starije	46
Pjesme i plesovi	48
Kola.....	51
Drmeš	53
ZAKLJUČAK	55
KUD „MOSLAVEC“ VOLODER	56
LITERATURA	57
Životopis	58

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	60
<i>Zahvala:</i>.....	61
IZJAVA o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada.....	62
O <i>Creative Commons</i> (CC) licencijama.....	64
Licencije:.....	64
 Imenovanje (CC BY)	64

SAŽETAK

„Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.“ (preuzeto s web-stranice: <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> ; 20.6.2019.)

Hrvatska kulturna baština je skup svih običaja, tradicija i dobara koji su skupljeni kroz povijest. Iako površinski jedna od manjih zemalja svijeta, Hrvatska se može pohvaliti raznolikošću materijalne i nematerijalne baštine. U kulturnu baštinu spadaju govor, pjesme, plesovi, glazbala, narodne igre, obrti, liturgijski i narodni običaji, obredi, ophodi, manifestacije, jela, pića,...

Nažalost, sve češće slušamo o kulturnoj baštini kao o nečem davnom, starom i zaboravljenom. Svaka generacija odbacuje ono što je prethodna generacija smatrala kulturnom baštinom svog kraja. Iz tog razloga je važno poznavati ostavštinu svojih predaka, sjećati je se i poticati nove generacije na isto. Dokle god pripadnici hrvatskog naroda cijene svoju povijest i povijest svoje zemlje, dotle ćemo moći pričati o kulturnoj baštini. Pričama, pjesmama, plesom, glazbom, narodnim igrama, odjećom, hranom (...) možemo i dalje prenositi vrijednosti karakteristične za svoj kraj s koljena na koljeno.

Svrha ovog diplomskog rada je upravo ta – prisjećanje i poticanje na bolje poznavanje moslavačke kulturne baštine, ali i ukazivanje na našu kulturnu baštinu ljudima izvan Moslavine.

Ključne riječi: kulturna baština, obredi, običaji, vjerovanja, odjeća, instrumenti, glazbena baština, narodne igre, pjesme i plesovi

SUMMARY

“Cultural heritage, material and immaterial, is a common wealth of mankind in its diversity and peculiarity, and its protection is one of the important factors for the identification, definition and affirmation of cultural identity.”

Croatian cultural heritage is a set of customs, traditions and goods that have been collected through out history. Although with its surface one of the smallest countries of the world, Croatia can take pride in variety of tangible and intangible heritage. Cultural heritage includes speech, songs, dances, musical instruments, folk games, crafts, liturgical and folk customs, rituals, processions, manifestations, foods and drinks,...

Unfortunately we hear more and more about cultural heritage as something old and forgotten. Each generation dismisses what the previous generation saw as the cultural heritage of its area. For this reason it is important to know the legacy of our ancestors, to remember and encourage new generations to do the same.

As long as the members of Croatia people appreciate their and their countries history, they will be able to talk about cultural heritage. With stories, songs, dances, music, folk games, clothing, foods (...) it is possible to transfer values that are characteristic for that area from generation to generation.

The purpose of this graduate thesis is exactly that - remembering and encouraging a better understanding Moslavina's cultural heritage, as well as point out cultural heritage to people outside Moslavina.

Key words: cultural heritage, rituals, customs, beliefs, clothing, musical instruments, musical heritage, folk games, songs and dances.

UVODNE NAPOMENE

Geografska obilježja

Moslavina je pokrajina središnje Hrvatske smještena u Lonjsko-Čazmanskoj zavali. Okružena je rijekama: Česmom, Ilovom, Lonjom i Trebežom. Dio je triju županija: Sisačko-moslavačke, Zagrebačke i Bjelovrsko-bilogorske. Prostor Moslavine je agraran, a sela su glavnom „ušorena“ – kuće su čelom (kasnije i dužom stranom) okrenute prema ulici. Iza širokih gospodarskih dvorišta protezali su se vrtovi, oranice i pašnjaci. Ispred svake kuće je kućedomaćica u vrteku sadila mnogo raznovrsnog cvijeća, od ruža, lepih kata, potočnica, georgina, zumbula, tulipana,... Danas je područje Moslavine ispresjecano prometnim putevima: autocesta A3 i željeznička pruga. Veći, razvijeniji i značajniji gradovi i naselja Moslavine su: Čazma, Garešnica, Ivanić Grad, Kutina, Novoselec i Popovača. Danas je područje poznato po nafti, zemnom plinu, drvnoj i kemijskoj industiji, dok je u prošlosti bio isključivo poljoprivredni i vinogradarski kraj. Stanovništvo se bavilo obradom zemlje, stočarstvom, uzgojem cikoriije, šumarstvom i ribarstvom. (Moslavac, S.; 2003.)

Moslavina se može pohvaliti i jednim od 11 parkova prirode na području Republike Hrvatske – Lonjskim poljem. Park prirode Lonjsko polje jedno je od najvećih poplavnih područja u Europi te se ističe bogatom raznolikošću biljnog i životinjskog svijeta. Ovo područje još uvijek ima obilje hrasta lužnjaka koji je narodu služio za gradnju kuća, trijemova, staja, štagljeva i crkvice koje su i danas veliko bogatstvo narodnog graditeljstva Moslavine. Kad se voda iz polja povuče, ono postaje pašnjakom na kojima pasu autohtone vrste konja – hrvatskog posavca i hladnokrvnjaka. Također, na krovovima kuća u Moslavini često možemo vidjeti staništa ptica kao što su orao štekavac, orao zmijar, čaplja žličarka, roda,... (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S.; 2003. / Moslavac, S., 2010.)

Povijesne činjenice

Na području današnje Moslavine, svjedočanstva o životu sežu do pretpovijesti. Dokaz tome su fosilni ostaci praslonoiva i nosoroga nađenih u rudniku gline u Gornjoj Jelenskoj. Njihova starost procjenjuje se na 18 milijuna godina. Do neolitika (kamenog doba), čovječanstvo je napredovalo do gradnje stalnih naselja, visoke razine materijalne kulture, duhovnog izražavanja, a postoji mogućnost i da su stvorili zajednički jezik unutar pojedinih skupina. Iz tog razdoblja postoje značajni arheološki ostaci (predmeti materijalne kulture) koji se čuvaju u Muzeju Moslavine u Kutini. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

U rimsko doba je područje današnje Moslavine bilo dio provincije Panonije. Već su u 1. stoljeću poslije Krista građene ceste uz koje su nastajali vojni logori, ruralna i urbana naselja, poljoprivredna imanja i središnje zgrade. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Moslavačka gora, kako tvrde neki autori, nosi naziv *Mons Claudius* što potječe od imena rimskog cara Cludia koji je vladao u 2. stoljeću poslije Krista. Prema narodnoj predaji, on je prvi zasadio vinovu lozu na južnim obroncima Moslavačke gore. Međutim, povijesni izvori tvrde da su vinograde na tom području sadili Tračani, Iliri i Kelti te bi naziv gore možda trebalo vezati uz pojam „*zaprta gora*“ (lat. claudo, claudere = zatvoriti). Kako bilo, Moslavačka gora i njene utvrde su u to vrijeme doživljavane kao glavne prepreke za prodor osvajača. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Na Moslavačkoj gori, i u Moslavini općenito, mnoge su poznate srednjovjekovne plemićke obitelji imale svoj posjed i dvorce. Neke od njih su današnji gradovi: Kutina (nekad Kotena, Kotenja, Kotenna, Kothennya,...), Moslavina-grad (Monoszlo – nekad u vlasništvu Čupora Moslavačkih, zatim grofova Erdödyja, danas dio popovačke bolnice), Jelen-grad (Szarwasko), Košuta grad (Košučak), Garić-grad (sadržavao vrlo bogat i raznolik arheološki materijal koji se trenutno nalazi u stalnoj arheološkoj postavi Muzeja Moslavine u Kutini). (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Narodno graditeljstvo u Moslavini oslanja se na graditeljske tradicije u Posavini i bilogorsko-podravskom kraju. Riječ je o stambenim i gospodarskim

građevinama koje su građene od hrastovih dasaka dugih i do 16 metara, a širokih i do 60 centimetara. Obrađivane su tesanjem ili piljenjem, a na uglovima su vezane švapskim (nemšim) ili horvatskim (hrvatskim) sjekovima. U Kutini se nalazi zaštićena cjelina od 5 okućnica pravilno nanizanih uz cestu. Na njima se može vidjeti tradicionalan način gradnje i stambenih (kuće na kat, trijem, čardak) i gospodarskih građevina. Također, u Kutini se može posjetiti i „*Družinska hiža*“, nacionalni restoran u Hotelu Kutina. Namjenom je potpuno prilagođen suvremenim potrebama i načinu života, ali je istovremeno zadržao sve elemente vezane za tradicijski izričaj. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Slika 1: 5 trijemova nanizanih uz cestu, Kutina
(izvor: <https://www.hoteli-daim.hr/ponuda/lonja-tours/> ; 27.6.2019.)

Krajem 17. i početkom 18. stoljeća, nakon poraza Turaka, Moslavina je oslobođena te se ponovno grade crkve. U Moslavinu je došao val baroknog kiparstva s mnoštvom varijanti koji je zainteresirao brojne turiste. U samo jednom danu, u Moslavini je moguće obići sljedeće kasnobarokne vrijednosti: kapelica Svetog Fabijana i Sebastijana (Donja Gračenica), crkva Svetog Mihaela Arkandela (Velika Ludina), crkva Uznesenja Marijina (Kloštar Ivanić), crkva Svete Ane (Osekovo),

crkva Svete Marije Magdalene (Čazma), crkva Svete Marije Snježne (Kutina). (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Kapelica svetog Fabijana i Sebastijana izgrađena je 1718. godine u čast prestanka kuge te nosi ime zaštitnika od kuge. U njoj se nalaze vrijedan barokni oltar sa slikom „*Mučeništva svetog Sebastijana*“ te slika „*Isus u Betlehemskom vrtu*“ (ulje na platnu). (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Crkva Svetog Mihaela Arkandela izgrađena je 1746. godine. Franjo Straub je 1761. godine napravio glavni oltar zamjetne veličine i s velikim brojem kipova. Građen je u tri dijela, a središnju sliku posvećenu svetom Mihaleu zasjenjuju kipovi svetaca. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Crkva Svete Ane u Osekovu najstarija je crkva u Moslavini te je zbog toga prozvana majkom svih crkava. Nakon oslobođenja od Turaka prva je obnovljena. Gledajući izvana je vrlo jednostavna, dok je interijer bogato ukrašen slikama, oltarima i propovijedaonicom koja je najstariji dio crkvenog inventara. Glavni oltar posvećen je svetoj Ani, a bočni oltari svetom Roku i svetom Josipu. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

U Osekovu se također nalazi i Rimski kompleks Ciglenice koji je važno arheološko rimsko nalazište. Već 1873. godine Ivan Kukuljević Sakcinski spominje to mjesto kao moguću rimsku putnu stanicu Varianis uz magistralnu cestu Siscia – Mursa (Sisak – Osijek). U Ciglenici su pronađeni dijelovi staklenih posudica, nakit (prstenje, naušnice, ukosnice,..), novčići,... (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

1729. godine izgrađena je današnja Crkva Svete Marije Snježne u Kutini. Glavni oltar postavljen je 1746. godine, a kasnije su dodana dva bočna oltara, dvije barokne ispovjedaonice i propovijedaonica. Posebnu pažnju uzima anđeo trubač koji se nalazi na ogradi stuba. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Grad Kutina može se pohvaliti i drugim ustanovama kao što su: *OŠ Mate Lovraka* (kolijevka školstva u Kutini), tradicijske drvene kuće, *Muzej Moslavine* (stara kurija obitelji Erdödy), *Galerija Muzeja Moslavine* i *Auschovo* te *Vinski dvor*.

Važno je napomenuti popovački *Mali trijem*. To je obnovljen stari trijem napravljen u stilu tradicijske moslavačke drvene arhitekture. Danas je muzej i nosi ime poznate popovačke slikarice, pjesnikinje, kolekcionarke i pokretačice kulturnih zbivanja svog vremena, Zorke Sever. (Moslavac, S., Bobovec, A., Mitar, M., Pasarić, D., Bogović, E., Rudić, A.)

Slika 2: *Mali trijem zimi, Popovača*

(izvor: <https://www.vecernji.hr/vijesti/imaju-sve-dozvole-cak-i-materijale-ali-i-dalje-ne-grade-novu-zgradu-233185> ; 27.6.2019.)

Neizostavan dio Moslavine je i *Zadružna klet* ili *Klet Erdödy* u Voloderu. Navodno je sagrađena sredinom 18. stoljeća od strane grofova Erdödy. Pošto je Voloder kolijevka moslavačkog vinogradarstva, moslavački seljaci preuzeli su vinograd i klet Erdödy. (Moslavac, S., Bobovec, A., Mitar, M., Pasarić, D., Bogović, E., Rudić, A.)

Moslavina je pokrajina bogata naftom, što potvrđuje mjesto Gojlo koje je postalo simbolom poleta hrvatskog „crnog zlata“. (Moslavac, S., Bobovec, A., Mitar, M., Pasarić, D., Bogović, E., Rudić, A.)

Malo dalje od Kutine, u mjestu Piljenice, nalazi se *Vaclavekov mlin*. Zgrada je izgrađena prije otprilike 250 godina na temeljima nekadašnje vodenice. Od 2005. godine, mlin je postao „muzej tehnologije prerade žitarica“ te je pod zaštitom *Ministarstva kulture*. (Moslavac, S., Bobovec, A., Mitar, M., Pasarić, D., Bogović, E., Rudić, A.)

Od turističkih mjesta, Moslavina se može pohvaliti brojnim destinacijama. Najpoznatija od njih su: Krapje (mjesto smješteno uz Savu u kojem se nalaze poznati seoski turizmi te etnološke zbirke, „Selo graditeljske baštine“), Lonja (mjesto razvijenog seoskog turizma i ribolova), Mužilovčica (selo lastavica, jedan od najatraktivnijih ulaza u Lonjsko polje), Čigoč (europsko selo roda, infocentar i edukativni centar Lonjskog polja, pješačke staze Lonjskog polja, etnološke zbirke i seoski turizam). (Moslavac, S., Bobovec, A., Mitar, M., Pasarić, D., Bogović, E., Rudić, A.)

RAZRADA I

Kulturna baština Moslavine kroz povijest

„Glazba je jedan od najvažnijih načina izražavanja misli i osjećaja.“ (Moslavac, S.; 2007., *Radosna je pjesma naša*, Muzej Moslavine Kutina, 5.str.) Stoga je narodni život u Moslavini nemoguće zamisliti bez glazbe. Postoji mogućnost da su naši preci glazbu koristili za sporazumijevanje čak i prije nego su naučili govoriti i pisati. U početku su se koristili školjkama i šupljim kostima, a kasnije su počeli izrađivati instrumente od drveta i gline. Otkrili su i da trzajem napete niti nastaje zvuk te su izradili prvi glazbeni luk. (Moslavac, S., 2007.)

Nakon Drugog svjetskog rata, tradicijski način života u Moslavini počinje gubiti svoja obilježja. Za to je zaslužno i iseljavanje stanovništva iz sela u gradove, a seoske sredine objeručke su prihvaćale novitete iz gradova. Došlo je do toga da se pučku kulturu podcjenjivalo i smatralo manje vrijednom. Iz tog razloga su tridesetih godina 20. stoljeća obnovljenje Seljačke sloge, a seljaštvo je postalo glavni objekt u javnom životu i kulturnom stvaralaštvu. Želja za očuvanjem narodnog blaga osjećala se i u KUD-ovima koji su postali mjesta okupljanja djece, mladih i odraslih koji dijele istu strast – očuvanje, daljnje njegovanje i prezentiranje folklorne baštine svog kraja. Ples, pjesma, glazbeni instrumenti i narodne nošnje najviše su dolazili do izražaja na smotrama narodnog stvaralaštva (smotrama folklor). Najznačajnije smotre održale su se: u lipnju 1936., u travnju 1937., u kolovozu 1938., u svibnju 1939., u lipnju 1939. te u rujnu 1939. godine. Zahaljujući Smotrama, snimkama, ali i nosačima zvuka, starinske težačke, žetelačke i svadbene pjesme spašene su od zaborava. (Moslavac, S., 2007.)

Osim glazbe, jedan od izraza simboličke komunikacije je dakako i ples koji je duboko utkan u svijest žitelja. Plesali su svi koji su voljeli kad god su za to imali prilike, bez obzira na dob. Nekada su za ples koristili posebno priređene prostore (hiže), uobičajena plesališta, hladovinu gustih krošanja, a najviše se plesalo na svadbama – prilikom dovođenja mlade, neposredno poslije vjenčanja po izlasku iz crkve. Tijekom večere su mladenci plesali svoj prvi ples, a pridruživali su im se roditelji, kumovi i ostali sudionici. Tijekom zabave u određenom trenutku su dolazile i maškare te su sudjelovale u plesu iako službeno nisu bile pozvane na proslavu.

Plesači su prema dobi birali i primjerena kola – stariji su plesali polaganija, pjevana kola, dok su mlađi brzinom i težinom plesanja izazivali oduševljenje publike. U današnje vrijeme na čelu kola stoji kolovođa – muškarac koji vije kolo u obliku „zmije“ ili slova „S“, a na kraju kola stoji „torba“ – muškarac koji svojim sposobnostima i vještinama izvodi razne improvizacije te tako dolazi do izražaja. U Moslavini su se plesala i biračka, zatvorena kola koja su izrazito ljubavnog karaktera – unutar kola bio je pojedinac ili par, a cilj je bio iskoristiti mogućnost javnog iskazivanja tko se kome sviđa. Najrasprostranjeniji i najznačajniji ples u Moslavini je drmeš. On je zbog svoje popularnosti, vitalnosti i mnogobrojnih varijanti jedan od najznačajnijih plesova u Hrvatskoj. Drmeš se sastoji od dva dijela: drmeša – koraci se izvode gotovo na mjestu uz izrazito titranje, odnosno drmanje tijela; i vrtnje – plesači se intenzivno vrte u smjeru kazaljke na satu, ali i obrnuto. Formacije drmeša mogu biti različite – veća ili manja kola, četvorke, parovi, prednji ili leđni „križ“ itd. Izvodi se uz instrumentalnu ili instrumentalno-vokalnu pratnju. (Moslavac, S., 2007.)

Osim pjesme i plesa, Moslavčani su ponosni i na staro seljačko, ali i građansko pokućstvo. Veliki značaj pridonose škrinje – najstariji predmeti korišteni za spremanje stvari kao što su novac, odjeća, nakit, dokumenti,... (Moslavac, S., 2010.)

Materijalna i duhovna kultura Moslavine nije se značajno mijenjala do početka 19. stoljeća. Do promjena dolazi sredinom 19. i početkom 20. stoljeća kad dolazi do raspada hrvatskih kućnih zadruga. Tradicijska baština se počela mijenjati ili potpuno nestajati. Hrastove grede na stambenim objektima zamjenjuju opeka i kamen, a kuće dobivaju moderan, gradski izgled. Narodna nošnja više se ne nosi svakodnevno, čak ni za blagdane. Danas se prezentira na etnografskim izložbama, stručnim predavanjima i revijama, a oblači se samo za potrebe televizijskih i drugih snimanja, na smotrama i nastupima KUD-ova. Iskonski narodni običaji se zaboravljaju i gube, a novi se ne mogu i ne žele olako prihvatiti. Devedesetih godina prošlog stoljeća javila se želja za očuvanjem narodnog blaga. KUD-ovi postaju mjesta ponovnog okupljanja djece, mladeži i odraslih, a moslavačka se baština prenosi s koljena na koljeno. (Moslavac, S., 2010.)

Obredi, običaji i svakodnevnica

Moslavački kraj obiluje brojim običajima vezanim za gorice i kleti koje su središte radnog, društvenog i obrednog života ljudi. Većina stanovnika Moslavine uzgaja vino te ga nudi u svakodnevnim i posebnim prilikama. Na kraju svake berbe se nazdravljalo zadnjem trseku uz ove riječi: „*Naše drago trsje, lepo smo te pobrali, dobro si nam rodilo, da bi Bog dal k letu još i bole, ne smemo te ostaviti žednoga, ni gladnoga. Zato te bumo napojili, nahranili i na kraju našom pjesmom razveselili.*“ (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S.; 2006., Muzej Moslavine Kutina, 26.-27.str.) Nakon berbe slijedi Martinje (11. studenog), davni pučki običaj prevođenja mošta u mlado vino. Krstitelj mošta, biskup, pjevao je ove riječi: „*Mošte, ja te krstim u ime Bacha, oca vina, u ime Matina, njegova sina i duha od kojeg mošt kuha!*“ (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S.; 2006., Muzej Moslavine Kutina, 27.str.)

U društvu se slavilo i obilježavalo Vincekovo (11. siječnja). Prijatelji i susjedi (mejaši) okupljali su se u goricama i na trs zakačili par dugih kobasica te ga obilno zalijevali. Tako su prizivali rodnost i obilje za nadolazeću godinu. Danas se krajem svibnja svake godine održava izložba vina, a priređuje ju *Udruga vinogradara i voćara „Lujko Miklaužić“*. Na izložbi se poseban naglasak stavlja na autohtone moslavačke sorte: škrljet, dišeća ranina i moslavac. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.; Osnovna škola Popovača, 2010.)

Na moslavačkom području zadržala su se i ugošćivanja pogačom (kruhom), sirom, solju i rakijom. Naravno, tu je i priprema raznih slastica i kolača koje su pekle naše majke i bake. Na stolovima se tako često moglo naći bazlamače, raznih pita, buhtli, kiflica, gibanica, medenjaka,... Neizostavan je i obredni dar „*kumine košare*“ koja se nosi novorođenčetu. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Tradicija fašnika održava se i danas iako su pokladni običaji svedeni na prerusavanje i ophodnju maskiranih skupina koje istjeruju zimu zastrašujućim maskama i bukom. Nekad je cilj maskara bio odbijanje zlih sila, demona i uroka koji mogu nauditi čovjeku, a pjevalo se i plesalo za bolji rast usjeva. Fašnik završava dramskim prikazom suđenja lutki fašniku i uništavanjem iste te lutke – paljenjem, bacanjem u vodu i utapanjem ili nekim trećim načinom. Tim činom prikazuje se

pobjeda dobrog nad zlom, grijesima i nedaćama nanesenim ljudima u protekloj godini. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Slika 3: *Fašnik u Popovači 2019.*

(izvor: <http://www.ivanje.hr/> ; 27.6.2019.)

Za Pepelnicu je jedan od zastupljenijih običaja bio oranje seoskih dvorišta i puteva. Selo se oralo kako bi ga se sačuvalo od zlih sila i kuge, da bi polje bolje rodilo te da bi zaorana brazda osigurala domaćinima sreću, zdravlje i blagostanje. Tu neobičnu povorku činili su jaki i plećati momci, njih 6-8. Na sebi su imali obješena zvona koja su stvarala strahovitu buku. Jedan je pucketao bičem koji je imao u ruci, drugi je ravnao plugom, treći je iz pregače bacaio pepeo kao sijač žita. Ostali su momci pratili i skupljali darove – jedan je nosio košaru i pobirao jaja, drugi lagvu za vino, treći vreću za ostale darove. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

I danas se svake godine 24. lipnja održava glavni godišnji običaj ljetnog solsticija – Ivanje ili Ladarice, a zadržalo se više različitih tradicija značajnih baš za taj dan. Prema staroj slavenskoj mitologiji, 24. lipnja bio je svečani dan kupanja ljudi i stoke kako bi ih minulo svako zlo. Tako je i u našim krajevima ostao obred čišćenja vodom. U predvečer su se prinosile žrtve božanstvu žetve i palio se krijes u čast Sunca – oko krijesa se pjevalo, plesalo te ga se preskakivalo. Krijes su gradili i palili momci, a djevojke su stajale sastrane i pjevale ivanjske pjesme. Instrumentalna

pratnja pjesmi bila je rjeđa, ali je ipak postojala – svirale su se dvojnice, gusle, gajde ili tambure. Uoči Ivanja bralo se cvijeće zvano ivan-cvijet (ivančice) pomoću kojeg se gatalo, pleli se vijenci, kitile se kuće,... (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Slika 4: *Procesija na Ivanje, Gornja Jelenska*

(izvor: <http://www.ivanje.hr/>; 27.6.2019.)

Mit o Jurju donio je niz običaja kojima se željelo pokušati djelovati na prirodu, njenu plodnost, razvoj i sazrijevanje. „Mit počinje Jurjevim rođenjem, negdje oko Nove godine, ali odmah biva odveden u neku nepoznatu zemlju, najvjerojatnije „zemlju mrtvih“. Slijedi njegov ponovni dolazak u zemlju svog oca, dakako, u proljeće, tj. na današnje jurjevo i donosi sa sobom rosu, zelenje, mladu travu. I on je sav u zelenju i na izvjestan način omogućava da se nanovo počinje buditi i ozelenjavati priroda, a kasnije i dobiti plodnost.“ (Moslavac, S., 2012., *Urodila žuta dunja*, Muzej Moslavine Kutina, 70.str.)

U prošlosti je Jurjevo ili Đurđevdan (23. ožujka) imalo simboličan značaj početka proljeća i gospodarske godine iz čega je i proizašla narodna poslovice: „*Barjaktaru*

svetitelju Jurju – darovaše cvijeće i proljeće!“ (Moslavac, S., 2012., *Urodila žuta dunja*, Muzej Moslavine Kutina, 70.str.)

I za Jurjevo su mladi momci i odrasli imali običaj ići u ophode. Obično ih je išlo 3-7, ali broj ophodnika morao je biti neparan. Jedan od njih imao je posebnu, veću ulogu: nosio je košaricu u kojoj je skupljao darove, a zvao se Zeleni Juraj (uro, urađ,...). Jurjaši su bili opremljeni zelenim grančicama (najčešće bukvinim) koje su darivali ukućanima ili kitili okvire vrata i prozora na kućama, ulaznu kapiju i plot. Nikad nisu ulazili u kuće, već su se zadržavali u dvorištu. Najavili su se udaranjem štapa po zemlji ili zvoncem te su odmah otpjevali pjesmu. Domaćini su ih darivali, a jurjaši se zahvalili te otišli do druge kuće. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Oko Jurjeva i Markova (25. travnja) su se održavale i prosne procesije s molitvama za kišu i plodnost polja. Tri dana se odlazilo u polje, pjevale se pogodne pjesme i blagoslivljalo polje. Obred je započinjao svetom misom nakon koje je kretala procesija iz crkve sa župnikom na čelu. Na polju je župnik blagoslovio zeleno žito, a narod ga je odnosio kućama. Nakon žetve se pleo žetveni vijenac kojeg je s polja nosila najljepša i najvedrija žetelica. Predavala ga je kućedomaćinu, a on ga je spremao za prozor ili na gredu kako bi kasnije poslužio kao ukras i obredni predmet na božićnom stolu. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003.)

Uloga djece u običajima kroz godinu

U mnogim običajima kroz godinu, važnu su ulogu imala djeca. Od božićnih običaja moslavačkih krajeva, održao se običaj *Tri kralja* (*Vertepaša*, *Zvezdara* ili *S trimi krali*). To je običaj ophodarenja trojice dječaka starosti između 9 i 14 godina koji su nosili *zvezdu* ili *betlehem* – staro sito obloženo crvenim papirom s umetnutom zvijezdom ili obloženo bijelim papirom na koji se lijepila sličica s Tri kralja. Na okvir se utaknuo štap. Dječak u sredini nosio je zvijezdu, drugi dječak svetu vodu, a treći *cinkušec* (malo zvono) i košaru u kojoj je skupljao darove. Dječaci bi zastali pred svakom kućom, pjevali trikraljske pjesme i za to dobivali nagrade – jaja, kolače, meso, novac, a u prijašnjim vremenima i lan. (Moslavac, S., 2012.)

Valentinovo ili *Dan zaljubljenih* u prijašnjoj narodnoj tradiciji nije imao poseban značaj, osim što se govorilo da su se na taj dan ženile ptičice. Ptičji svatovi održavali su se u živicama i šumarcima. Rano ujutro, kad je svadba završila, roditelji su slali bosonogu djecu da provjere obližnje živice i šumarke te da pokupe ostatke hrane i pića s ptičje svadbe (hranu i piće su, dakako, ostavljali roditelji). Djecu su najviše zanimala ptičja glazbala, ali ih nisu nalazili te su se zaokupljali hranom i pićem. Dok su se do sita najela, već su dobro ozebla i vraćala se kući uplakana. Roditelji su im objašnjavali da je njihov plač melodija s ptičjih glazbala te da će zbog toga biti zdravi i dobri pjevači. Zajedno su se molili svetom Valentinu čije ime prema starom hebrejskom znači „*onaj koji je zdrav*“. Zagovaralo mu se za zdravlje, a posebno za djecu koja su imala fraz, odnosno padavicu. (Moslavac, S., 2012.)

Za fašnik su se djeca pridruživala odraslima u običaju maskiranja kako bi otjerala zlokobnu zimu. Iako su se danas izgubila sva vjerovanja vezana za fašnik, ostala je želja za prerušavanjem, skrivanjem iza krinki, veselom ponašanju i *lakrdijanju* na javnim mjestima. (Moslavac, S., 2012.)

Dan nakon razuzdanih maškara dolazi *Pepelnica*. Prema starom običaju, djevojčice do 12 godina zvane *premnice* ili *spremnice* su obilazile kuće, šutke sjedale na stolac i tako mirno sjedile neko vrijeme. Od domaćina su dobivale jaja, kruh, gibalicu i slično. Obilazak je trajao samo do izlaska sunca, a kad je sunce izašlo su odlazile svojim kućama. (Moslavac, S., 2012.)

Noć uoči Ivanja, ili na samo Ivanje, djevojčice su se spremale poći u ladanje. Dugo su se pripremale učeći tekstove pjesama, melodije i korake plesova jer u izvedbama nije smjelo biti pogrešaka. U ladanje (ophode) su išle 4 djevojčice u dobi od 10 do 12 godina, a s njima je išao i jedan dječak. On je nosio kiticu poljskog cvijeća. Za ophod od kuće do kuće, djeca su dobivala darove domaćina. *Ladarice* su bile obučene u bijelo, imale raspuštenu kosu i na glavi vijenac od ivančica. Danas je ladanje već posve nestalo, a ladarice su postale čestitari. (Moslavac, S., 2012.)

Slika 5: *djevojčica ladarica*

(izvor: <https://drava.info/2017/06/ivanjski-obicaji-znate-li-tko-su-ladarice-i-zasto-su-obilazile-kuce/> ; 27.6.2019.)

Vjerovanja, poslovice i zagonetke

Moslavčani su se uz obrede, radnje i igre uvijek pridržavali i određenih pravila i nepisanih zakona. Narod je uglavnom bio praznovjieran i vjerovao u neke stvari koje danas smatramo smiješnima. (Moslavac, S., 2010.)

Vjerovalo se da se ošišana kosa ne smije baciti na smetlište ili gnoj jer bi onda čovjek, nakon što umre, tražio svoje *lasi*. Ljudi su kosu nakon šišanja palili. Masnu su kosu prali u razmućenom jajetu ili kišnici, a da bi joj povratili sjaj ispirali su je u rashlađenoj vodi divljeg kestena. (Moslavac, S., 2010.)

Mlade bi djevojke osvojile momka koji nije obraćao pažnju na njih tako da bi mu u džep podmetnule maramicu u kojoj je zamotan dio njihove kose. Međutim, često su bile upozoravane da se ne trebaju prečesto češljati jer češljanje oduzima tijelu previše snage. Također, vjerovalo se i da djeca koja se rode s malo kose budu bogata, a plava i crvena kosa su pokazatelji veće nadarenosti nego crna kosa. Tijekom ljeta, odnosno od kraja srpnja do kraja kolovoza, bilo je zabranjeno prati kosu jer se vjerovalo da je voda otrovna te da bi se mogli dobiti čirevi. (Moslavac, S., 2010.)

Za Novu godinu su ljudi u korito s vodom stavljali crvenu jabuku i novac te se umivali tom vodom. Vjerovali su da će osobe umivene tom vodom cijele godine biti zdrave, rumene i bogate. (Moslavac, S., 2010.)

Ako je za fašnik padala kiša, vjerovalo se će te godine biti mnogo voća i graha. (Moslavac, S., 2010.)

Ladarice nisu smjele pogriješiti u izvedbi ivanjskih pjesama ili u plesu jer to donosi nesreću. U tom slučaju su bile ispraćene brezovom metlom namočenom u gnojnicu. Moslavčani su za Ivanje stavljali cvijet ivančice u kuću u kojoj živi neudana djevojka. Vjerovali su da se djevojka neće udati te godine ako cvijet uvene do noći. Djevojke bi na ivandanjsku noć znale pod jastuk stavljati cvijet ivančice i molitvenik, a momak kojeg su sanjale te noći bio je njihov izabranik. (Moslavac, S., 2010.)

Do Đurđevdana su djevojke, prema starom vjerovanju, trebale pronaći djetelinu s četiri lista i cvijet ljubičice. Ukoliko jesu, spremale su ih u molitvenik jer se vjerovalo da će tada imati sreće u obitelji cijele godine. (Moslavac, S., 2010.)

Osim neobičnih vjerovanja, narod Moslavine koristio se i narodnim poslovicama i zagonetkama. Neke od njih čujemo i danas, na primjer:

- „Bez muke nema nauke“.
- „Tko se ne namuči, ne nauči.“
- „Tko rano rani, dvije sreće grabi.“
- „Što se babi (h)tilo, to joj se i snilo.“
- „Tuče i bije, a nema ruku. Što je to?“ (ura)
- „Zašto dva dana zaredom ne može padati kiša?“ (jer je među njima noć)
- „Koji zanatlija najmanje tuče po svojoj robi?“ (staklar)
- „Koja vatra ne peče?“ (ugašena)

(Moslavac, S.; 2012., *Urodila žuta dunja*, Muzej Moslavine Kutina, 80.-82.str.)

Odjeća i nakit

Osnovni materijal za izradu odjeće u Moslavini bili su lan i konoplja, a rjeđe su se koristile vunene i pamučne niti. Na tkalačkom stanu (*razboj, krosna, nared, tara*) izrađivale su se mnoge vrste platna – finije niti za svečane prilike, deblje niti za radnu odjeću, platna bez ukrasa (*prostina*), platna s jednobojnim ili višebojnim ukrasima. Nakon tkanja, rublje se stavljalo u posebnu drvenu posudu (*bedanj, parenca, lub'ca, bjelitka,...*), slagalo se i prekrivalo čistom, ali starom plahtom te se prelijevalo *lugom* ili *lukšijom* – kipućom lužnatom tekućinom napravljenom od pepela jasena ili nekog drugog drveta. U *lukšiju* se dodavalo i hladne vode kako se odjeća ne bi „*zafurila*“. Nakon 24 sata *lukšija* se ispuštala te se postupak ponavljao nekoliko puta. Zatim se odjeća stavljala u korito i nosila na prala kako bi se isprala. Ispranu bi odjeću prostirali po livadama, pašnjacima, živicama ili *tarabama* kako bi se posušila. Taj postupak također se ponavljao nekoliko puta. Pranje rublja bilo je jedan od najtežih ženskih poslova tog doba. Rublje se pralo kroz cijelu godinu, bez obzira na vremenske i klimatske uvjete. Najteže je bilo prati rublje zimi, za vrijeme visokog snijega i hladnoće. Odjeća se prala uz pomoć trljače (*rifljače*), a ispirala u potocima. Nakon sušenja, rublje se izravnavalo drvenim pomagalom u obliku lopate zvanog „*tjegla*“ (glačala, lopata, lopar). Odjeća se namatala na drvenu oklagiju preko koje se stavljala *tjegla*. Na *tjeglu* se stavljao kamen ili drveno korito u koje je sjelo manje dijete. Taj postupak zvali su „*tjegljanje rubna*“. Ovim postupkom se odjeća izravnavala do Drugog svjetskog rata. Uz ovaj postupak, primjenjivala su se i pomagala kao što su glačala na žar ili užareni kamen. (Bobovec, A., Mitar, M., Moslavac, S., 2003. / Moslavac, S., 2010.)

Najstariji izvor za izučavanje moslavačke narodne nošnje i njenih motiva je mapa akvarela koju je napravio Sandor Erdödy 1837. godine. On je boraveći na obiteljskom imanju Moslavina, danas *Neuropsihijatrijska bolnica „Dr. Ivan Barbot“* u Popovači, obilazio brojna okolna mjesta te slikao Moslavčanke i Moslavčane u narodnom ruhu. Prema njegovim akvarelima, žene i djeca su početkom 19. stoljeća nosila uglavnom bijelu platnenu odjeću. Razlike su se uočavale tek u ženskim oglavljima prema kojima su se raspoznavale mjesne, ali i vjerske specifičnosti. Također, katolkinje su imale dulje suknje koje su sezale do gležnja ili pete, dok su pravoslavke nosile nešto kraće suknje koje su sezale do polovice lista. Bijela

platnena odjeća je jednostavan tip nošnje, tzv. „*prostina*“, a žene su ju nosile do sredine 20. stoljeća. Kasnije se ta nošnja nosila samo za vrijeme korizme i adventa. Udovice su *prostinu* nosile kao svakodnevnu odjeću. *Prostinu* je zamijenila nošnja koju je, iz straha radi gubitka narodne baštine, dotjerao i dogradio Stjepan Šajnović, seljak iz Osekova. On je prema starim uzorcima narodne nošnje precrtavao i nadograđivao cvjetne motive, dodao osebujne, geometrijske motive, mijenjao boje te tako ispisane „*muštre*“ dao ženama na tkanje i vezenje. Takav stil uskoro su prihvatile žene u Moslavini, Posavini i Banovini, a zadržao se i do danas. Osim Stjepana Šajnovića, skori nestanak tradicijskih vrijednosti pretpostavila je i Zorka Sever, učiteljica iz Popovače koja se bavila etnografskim istraživanjima moslavačke baštine. Počela je skupljati originalne predmete, ali je i slikala muško i žensko ruho, način oblačenja, oglašljiva žena te ih pažljivo razvrstavala prema godišnjem dobu, ali i životnim prigodama. Svaki element njene zbirke bio je pokazatelj društvenog i statusnog prepoznavanja. Osim gospodarskih prilika, osobit pečat razvoju kolorita na moslavačkim narodnim nošnjama imaju i utjecaji doseljenika. Oni su dolazeći u moslavačke krajeve sa sobom donosili *novotarije* poput svilenih materijala, baršuna, gumba, pribadača, broševa, lančića,... Moslavčanke su se, odjevene u nošnje bogate bojama, uspoređivale s rascvjetanim cvjetovima. Dominantna boja na mladenačkoj odjeći bila je crvena jer je simbolizirala mladost, veselje i zdravlje – bila je boja života, poleta i ljubavi. (Moslavac, S., 2010.)

Slika 6: *Stjepan Šajnović*

(izvor: <https://blog.dnevnik.hr/osekovo/2007/06/1622838791/proslava-70-godina-kuda-stjepan-sajnovic.2.html> ; 28.6.2019.)

Slika 7: *Zorka Sever*

(izvor: <http://selo.hr/zorka-sever/> ; 28.6.2019.)

Ženska nošnja

Ženska nošnja južnog dijela Moslavine svrstava se u tip tzv. posavske nošnje. Starijem tipu pripada suknja s poramenicama (*rubaća s pendelom*). Uz nju se nosio *oplećak* širokih rukava i platnena pregača (zaslon, zastor). *Rubača* je odostraga bila ukrašena okomitim naborima, a mogla se i zadići kako bi se vidjeli ukrašeni dijelovi podsuknje (*rubacke, podsukljenjke, kurte*). Žene su ispod suknje oblačile više raznih podsuknji kako bi postigle određenu širinu i izgled, a iz istog je razloga nošen i umetak (torba, *kušak*) u obliku kratke suknje koja se opasavala oko struka. Udovice su nosile bijelo jer je bijela boja u Moslavini predstavljala starost i žalost. Djevojke su kosu uplitala u jednu ili dvije pletenice te ih na krajevima povezivale svilenim

vrpcama (*pantlikama*). Pred udaju i na vjenčanju su stavljale bogato nakičeno oglavlje – „*partu*“. Nosile su je od četrnaeste godine kako bi momcima dale do znanja da su spremne za udaju. Na samom vjenčanju, na *partu* se stavljala svadbena kruna napravljena od umjetnog cvijeća, listova i pupoljaka. Udane žene kosu su oblikovale u punđu (*futu*) i na glavi nosile neukrašene kapice (*poculičak, poculac*) povrh kojih su išle raskošno ukrašene kapice (*poculice, halbice*) ili marame (*peče*). *Poculice* su bile raznih oblika, ovisno o području Moslavine. Krasile su ih čipke, svilene vrpce, perlice, kraluži, umjetno cvijeće, trepetljike i šik. Oko vrata su žene nosile dukate ili srebrne novčiće nanizane na baršun. Zimi su se oblačili zobuni bez rukava i kaputi, a na glavu su udane žene stavljale i plišane ili vunene rupce. Uz svečaniju i bogatije ukrašenu odjeću nosili su se dodatni detalji, na primjer vrpce složene u obliku ruže ili leptira. (Moslavac, S., 2010.)

Slika 8: ženska nošnja jugozapadnog dijela Moslavine – KUD Stjepan Šajnović Osekovo
(izvor: <https://www.radio-banovina.hr/narodno-tkivo-vezivo-stjepana-sajnovica-zivi-kud-iz-osekova/> ; 29.6.2019.)

Ženska nošnja sjeveroistočnog dijela Moslavine („*graničarska nošnja*“) razlikuje se od one iz južnog dijela po svojoj jednostavnosti, bjelini i skromnosti.

Nošnja je u potpunosti bijela, osim na nekim mjestima (donji dio rukava i mjesto gdje se nabrani rub tkanine spaja s „*obavšicom*“) na kojima su utkane crvene ili plave pruge. Crvene su nosile djevojčice i mlade žene, a plave udane žene i udovice. Do početka 19. stoljeća se na sjevernijem dijelu Moslavine nosila jednodijelna, duga košulja „*ćelača*“ koja je sezala do polovice listova, a duljina rukava ovisila je o godišnjem dobu. Košulja je ispod vrata bila nabrana i vezana uskom vrpcom, a oko pojasa se ovijala užom crnom platnenom vrpcom, „*žnorom*“. Sredinom 19. stoljeća su se počeli izrađivati „*lajbeci*“ – kratki haljeci bez rukava crne, smeđe, ljubičaste, tamnozeleno ili plave boje. Suknje su bile ukrašene bijelim rupičastim tkanjem (*gažva*) ili bijelim bušenim vezom (*šlinga*). Kao dio svakodnevne odjeće, žene su nosile i „*fertun*“, bijelu svilenu pregaču, dok su u svečanijim prilikama nosile svilene pregače raznih boja. U novije vrijeme su uobičavale nositi kupovnu maramu sa ili bez resa koju su križale preko prsa, a krajeve zaticale za pojas. Zimi su nosile kratke kaputiće, žute *kožune*, kabanice i marame (najčešće crne, smeđe ili tamnocrvene boje). U odjeći mladih djevojaka i odraslih žena nema nikakve razlike, osim oglavlja – djevojke nisu pokrivale glave (otkrivena kosa bila je osnovno djevojačko obilježje), a žene su na posebno oblikovanu frizuru stavljale kapice ili rupce. Mladenke su na dan vjenčanja na glavi nosile vijenac od ružmarina, cvijeća i upletenih pantiljaka koje su visjele niz leđa. Žene i mlade djevojke kitile su se cvijećem, ukosnicama i ukrasnim češljevima. Na ušima su imale *minduše*, a oko vrata lančić s križićem ili medaljonom. Na odjeću su zaticale broševe i pribadače, a na rukama imale prstenje. (Moslavac, S., 2010.)

Slika 9: ženska nošnja sjeveroistočnog dijela Moslavine – KUD Tomislav, Sv. Ivan Žabno
(izvor: <http://www.mdc.hr/hr/kalendar/pregled-mjeseca/crvena-i-bijela-moslavina--narodne-nosnje,97485.html?date=19-06-2016#.XRYfgz8zbIV> ; 29.6.2019.)

Djevojčice su do odlaska u školu nosile jednodijelne košuljice (*bejdice*) dužine do ispod koljena s prorezima za glavu i ruke. Bile su ukrašene uskom čipkom ili crvenim *mavezom* oko vrata i na rukavima. Pred odlazak u školu, djevojčice počinju nositi odjeću koju nose i odrasle žene – košulja sa širokim i bogato ukrašenim rukavima (*opleće*), suknju (*rubачu*) otraga ukrašenu bogatim naborima te pletene pregače (*zaslone*). Ispod *rubache* nosile su 2 – 4 posduknje. (Moslavac, S., 2012.)

Slika 10: *djevojčice Valentina i Margareta u moslavačkoj nošnji, 2004.*
(izvor: osobna arhiva)

Slika 11: učiteljica Renata Jambrešić i djevojčica Josipa u moslavačkoj nošnji, 2000.

(izvor: osobna arhiva)

Baš kao i mlade djevojke, djevojčice su kosu plele u „*kikice*“ (pletence) i na krajevima ih vezale svilenim crvenim mašnama. Djevojke pred udaju su pletence križale na zatiljku ili ih oblikovale u srce. Pričvršćivale su ih iznad uha. Taj oblik frizure zvao se „*cokaljka – u jaram*“. Uz svakodnevnu odjeću obuvale su opanke remenjaše i (*s*)*kipetnjake*, dok su uz svečanu nošnju nosile svečane opanke i razne

vrste niskih i visokih cipela. Žene i djevojke nosile su mnogo nakita na glavi, oko vrata, na prsima i rukama. Osim ukrasa, nakit je obilježavao i dob žene, njen položaj u zajednici, a smatralo se i da nakit štiti od zlih sila. U svečanim prilikama oko vrata su nosile ogrlice od nizova crvenih koralja (*đunda*), struka, čipke, bijelih bisera, zlatnih dukata i slično. (Moslavac, S., 2012.)

Slika 12: djevojka Dubravka u moslavačkoj nošnji, 1980.

(izvor: osobna arhiva)

Tridesetih godina 20. stoljeća u sastav ženskog blagdanskog ruha ulaze i kožne torbice. Njihova uloga bila je dekorativna, ali i uporabna. Uglavnom su bile veličine novčanika, a služile su za nošenje molitvenika, novaca i osobnih dokumenata. (Moslavac, S., 2010.)

Muška nošnja

Muška nošnja uglavnom nije mijenjala izgled od kraja 19. stoljeća. Izrađena je od domaćeg platna, a sastoji se od hlača širokih nogavica (*gaća*), košulje dugačkih rukava (*rubina*) i prsluka (*lajbeca*). Prsluci su ušli u sastav muške nošnje u 18. i 19. stoljeću, a mogli su biti crvene, plave i crne boje. U istom razdoblju su se počeli nositi dugi i kratki kaputi te uske, suknene hlače (*pantalone*). Zimi su oblačili i po nekoliko košulja i gaća. Svi muškarci su na glavi uvijek imali nekakav klobuk (*cilindar*, *škrljak*) kojeg su kasnije (dvadesetih godina 20. stoljeća) ukrašavali trakom trobojnicom. Pri radu su na glavu stavljali slamnati šešir. Zimi su često nosili šubare, a pri radu kape. Na nogama su i muškarci i žene nosili opanke remenaše koje su navlačili na platnene ovoje za noge. Cipele i čarape počeli su nositi dvadesetih godina 20. stoljeća. Nisu nosili nikakav nakit, samo su oženjeni muškarci nosili prsten. Mladoženja je na reveru imao kiticu (*cimer*). U svečanim prilikama su šešire kitili cvijećem, perjem ili klasjem, a oko vrata su stavljali svileni šal (*podgutnicu*). (Moslavac, S., 2010.)

Slika 13: muškarac i djevojka u moslavačkoj narodnoj nošnji – KUD „Potočanka“ Potok
(izvor: <http://selo.hr/kud-potocanka-potok/> ; 28.6.2019.)

Dječaci su do neposrednog odlaska u školu, baš kao i djevojčice, nosili lanene jednodijelne košuljice koje su bile ispod koljena i imale bočni prorez do 10 centimetara. Košulje su imale samo prorez za glavu ili su bile krojene poput muških košulja – s ovratnikom, prednjim prsnim prorezom te dugim rukavima koji su bili ubrani u ramenima i zapešću. Pred odlazak u školu, dječaci se oblače poput odraslih – nose dvodijelnu nošnju koja se sastoji od širokih gaća (*rojte*) i košulje ukrašene s prednje strane (*naborcima, našitim štraftom, faldom,..*). Nogavice su sezale do gležnja. Košulja se ljeti nosila preko gaća, a zimi unutar. Imala je presavinut ovratnik koji se kopčao končanim, staklenim ili brušenim gumbićima. Razlika između ljetne i zimske te radne i blagdanske košulje naizgled nije bilo, ali ih se raspoznavalo po debljini i vrsti materijala te po vezu oko prsnog proreza. Dječaci i mladi momci su

često preko ramena nosili lanenu ili kožnu torbu u kojoj se moglo naći raznih potrepština (nožić, žlica, vilica, drvena čaša, razne frulice, hrana). Na glavi su uvijek imali nekakav šešir, a zimi šubaru. Obuću su činili platneni ovojci na koje su se navlačili kožni opanci remenaši. (Moslavac, S., 2012.)

Slika 14: dječak u moslavačkoj narodnoj nošnji svira u rog
(izvor: <http://ziviselo.com/tag/slavica-moslavac/> ; 28.6.2019.)

Muškarci su kosu šišali jednom mjesečno na dužinu od 2 centimetra, a razdjeljak su imali na lijevoj strani. Svaki je muškarac imao i svoju kutiju sa *špiglinom* u kojoj je imao britvu, kutiju za sapun, sapun te koštani ili metalni češalj. Ponos svakog muškarca bili su *zulufi* i brkovi koje su svakodnevno njegovali. (Moslavac, S., 2010.)

Razlike između muške nošnje sjevernog i južnog dijela Moslavine vrlo su male – nošnje se razlikuju samo prema položaju nabora na košulji i gaćama te prema nazivima. (Moslavac, S., 2010.)

Higijena

Do polovice 20. stoljeća, higijenske prilike u moslavačkom kraju bile su uglavnom loše. Iako donje rublje nije dio tradicijskog ruha, šivani su platneni grudnjaci, platneni i svileni kombinezoni, zimske gaće pumperice, ljetne gaće s čipkama na nogavicama, brojne podsuknje, korzeti,... Tradicionalno žensko donje rublje gotovo se uopće nije nosilo, samo u određenim prilikama, dok su muškarci na primjer zimi nosili i po nekoliko gaća. Higijena se održavala svakodnevnim umivanjem u vedrenici ili lavoru, a kupanje je na red dolazilo subotom. Kupali su se u drvenim ili metalnim koritima (*veštrucima*), a ljeti u potocima. (Moslavac, S., 2010. / *Petnaesti festival dječjeg folklora Hrvatske*, 2017.)

Instrumenti

Vrlo je malo podataka o instrumentima koje su Iliri koristili na području današnje Moslavine. Međutim, za instrument imena *siringa* (syrinx) sa sigurnošću se može reći da je općepoznat. „*To je višecjevni instrument (sastavljen od 4, 5 ili više različitih dužina cijevi), tipično pastirski...*“ (Moslavac, S; 2007., *Radosna je pjesma naša*, Muzej Moslavine Kutina, 25.str.)

Hornbostel i Sasha su napravili zajedničku podjelu glazbenih instrumenata. Oni razlikuju: *idiofone* (instrumenti koji proizvode zvuk ako ih se potrese ili udari), *membranofone* (instrumenti napravljeni od kože), *kordofone* (žičani instrumenti) i *aerofone* (puhački instrumenti). Glazbeni instrumenti koji su karakteristični za Moslavinu su:

- a) Idiofoni: drvene žlice, zvonca i klepke
- b) Kordofoni: tambura samica, cimbale, violina, orkestar tamburice, orkestar violine, kombinirani orkestri
- c) Aerofoni: frula, dvojnica, okarina, gajde, dude

U Moslavini se najčešće pjevalo bez glazbene pratnje, a plesalo se uz gajde, dude, dvojnica, tamburu samicu ili violine i trzalački sastav. Taj sastav najčešće je sadržavao sljedeće instrumente: dvije violine, brač, bugarija i bas (*berda*). Njihov broj mogao je varirati. (Moslavac, S., 2007.)

Najjednostavniji glazbeni instrumenti, bili dječji ili pastirski, dakako su: bič, češalj, trava, žirova kapica, stabljika raži, maslačak,... Djeca su se ovim instrumentima služila kroz igru ne bi li postigla kakav ton ili zvižduk. U igri „*dječji svatovi*“ koristili su gusle od kukuruzovine i tako oponašali svatovske pjesme svirane na violini. Još je jedan dječji instrument neizostavan, a to su *čegrtaljke* – drvena udaraljka „*na kojoj se tanke, elastične daščice vrte oko nazubljene osovine i udaraju o njezine istaknute zupce...*“ (Moslavac, S; 2007., *Radosna je pjesma naša*, Muzej Moslavine Kutina, 30.str.)

Namjena ovog instrumenta je višestruka: na Uskrs je zamjena za zvona, za fašnik je služio kako bi rastjerao zle duhove, u vinogradima je poslužio kao plašilo za nametnike, a pastire je branio od vukova. (Moslavac, S., 2007.)

Pastiri su nastojali izraditi i bolje instrumente – fučkalice, sviralice, frule,... Tako su izradili i svirali u volovski rog. Bio je to puhački instrument u koji se trubilo, a služio je za dozivanje ili oglašavanje. (Moslavac, S, 2007.)

Značajno je da se naš narod vrlo malo koristio udaraljka. Njihov zvuk je suh, kratak i nije zadovoljavao ljude. (Moslavac, S, 2007.)

Instrument koji je u Hrvatskom zagorju poznat pod nazivom *žveglice*, u Slavoniji pod *šaltve*, u Moslavini ima naziv *jedinka*. Riječ je o jednocjevnoj, okomitoj, kljunastoj blok-flauti s rupicama za sviranje i cijevi valjkastog oblika. Moslavčani su svirali i *dvojnice* – aerofono glazbalo s dvije cijevi izrađeno od jednog komada drveta. Svaka cijev ima rupice – desna za prebiranje, lijeva za pratnju. Kraj je zasječen ukoso, a iznad piska su dvije četvrtaste rupice. Svirale su se na seoskim zabavama kao pratnja pjesmi i plesu. (Moslavac, S., 2007.)

Slika 15: *jedinka* (lijevo) i *dvojnice* (desno)

(izvor: <https://www.gajde.com/instrumenti/jedinka/> ;

<https://www.gajde.com/instrumenti/dvojnice/> ; 28.6.2019.)

Gajde ili dude, aeforno glazbalo, sastoji se od kožne mješine u koju su utaknuti dulac, prebiraljka i trubanj. „Kroz dulac svirač puše, prebiraljkom izvodi melodiju, a trubalj proizvodi samo jedan ton koji neprekidno zvuči.“ (Moslavac, S., 2007., *Radosna je pjesma naša*, Muzej Moslavine Kutina, 31.str.)

Iako su gajde i prateći instrument kod pjesme i plesa, prvotno su zamišljene kao pastirski instrument. U prvoj polovici 20. stoljeća gajde su potisnuli tamburaški sastavi koji najviše sviraju po svadbama. (Moslavac, S, 2007.)

Slika 16: gajde ili dude

(izvor: <http://www.hrvatskifolklor.net/php/tradicijaskglazbala.php> ; 28.6.2019.)

Tamburica je korfodono glazbalo, a pripada porodici lutnje. U Hrvatsku i okolne zemlje su je donijeli Turci za vrijeme svojih osvajanja u 14. i 15. stoljeću. Napravljena je od tri komada: trupa (*kopanjice*), vrata i glave. Trup je pokriven tankom daskom od meka drveta – *glasnjačom*. Gornji dio *glasnjače* nešto je tvrdi kako se trzanjem ne bi oštetio. Karakteristična tamburica je tambura samica. Najviše se svira u Slavoniji, Baranji, Srijemu, Lici i Moslavini. Ona je prvotno pastirski instrument, ali se svirala i na drugim svečanostima prateći pjevanje i ples. (Moslavac, S, 2007.)

Slika 17: *tambura samica*

(izvor: <http://www.gajde.com/instrumenti/tambura-samica/> ; 28.6.2019.)

U Moslavini se ne spominju ženski oblici imenica (tamburašica, guslačica, violinistica, sviračica,...) jer u Moslavini žene ne sviraju ništa. Narod je vjerovao da je sramota da žena svira neki instrument. (Moslavac, S., 2007. / Moslavac, S. i L., 2018.)

Očuvanje glazbene baštine

„Sve zapisano i snimljeno od starih i mudrih žitelja ovih lijepih i zanimljivih krajeva nesumnjivo će poslužiti kao korisna građa za prepoznavanje ljudi, običaja i alatki kojima su se služili, pjesmama koje su pjevali, priča koje su pripovijedali te djela koja su činili svim nedaćama usprkos.“ (Moslavac, S., Moslavac, L., 2018., *Pjesmarica 'Ćeri mila*, Kutina, 2.str.).

Pjesme govore o ljudima, težacima, o sretnoj i zabranjenoj ljubavi, ljepoti zavičaja koja nas okružuje, o godišnjim ophodima protkanim mitskim bićima i praslavenskim vjerovanjima na koju se naslanja kršćanska tradicija isprepletana s onim pučkim, jednostavnim i iskonskim. Nekadašnjih zajedničkih poslova je nestalo iz zajednice. U prošlim se vremenima zajedno radila žetva, sjetva, pranje rublja na potoku, okopavanje usjeva osnovnim alatima, sijelo i prelo uz priče, vjerovanja i pripovijedanja o mitološkim bićima,... Iz tog razloga je važna ostavština iz prošlosti i sjećanje na davna vremena. (Moslavac, S. i L., 2018.)

Iako su narodnim pjesmama autori uglavnom nepoznati, one i danas žive i pjevaju se u raznim prigodama. Neki autori su ipak poznati te su zapisali svoje želje samostalno ili u suradnji s nekim. Riječi, ali i notni zapisi, zabilježeni su u knjigama ili brošurama. Melografi, etnomuzikolozi, etnolozi, folkloristi i pučki pisci vodili su brigu o tome da se glazbena baština našeg kraja ne zaboravi tako lako. (Moslavac, S. i L., 2018.)

Očuvanje glazbene baštine u Moslavini provodi se i kroz vokalne skupine, KUD-ove, tamburaške sastave, smotre, priredbe, ali i pomoću nosača zvuka, odnosno CD zapisa pjesama. Autori tradicijskih pjesama su uglavnom nepoznati, ali te su pjesme i dalje prisutne u javnim izvedbama i raznim prigodama. Iako se danas na smotrama izvornog folklora traži gotovo savršenstvo izvedbe s pratnjom odgovarajućih tradicijskih instrumenata, izvođači se često prepuštaju vlastitom osjećaju i ne vežu se za strogu ritmiku, već ukrašavaju osnovnu melodiju. Također, u narodu su ljudi znali izmišljati riječi pjesama s obzirom na aktualnu situaciju i prigodu. Takve izvedbe stvaraju „problem“ zapisivačima narodnih pjesama zbog čestih promjena izvorne glazbe. (Moslavac, S. i L., 2018. / Moslavac, S., 2007.)

Tijekom 20. stoljeća je u Moslavini djelovalo nekoliko pjevačkih zborova, tamburaških sastava i vokalnih skupina. Najvrijedniji od njih su izdali knjige s notnim zapisima napjeva i plesova moslavačkog i posavskog kraja. Neke od tih knjiga su: *Narodne pjesme i plesovi Moslavine* (Slavica Moslavac), *Kad zasvira lane moje*, *Urodila žuta dunja* (Slavica Moslavac i Lana Moslavac), *Lijepi si lijepi moslavački kraj*, *Pjesme i plesovi Moslavine i šire Hrvatske* (Mate Šulek), *Okreni se moje kolo malo* (Ankica Đurinec). (Moslavac, S., 2007.)

Osim notnih zapisa glazbene baštine, važni su i nosači zvuka koje je izdalo nekoliko KUD-ova. To su:

- KUD „Husain“ iz Husaina: *Vijenac žita, vijenac zlata i Široka je Moslavina*
- KUD „Seljačka sloga“ iz Kutine: *Moslavino, lijep si kraju; Išel je dragi dragoj spat i Kada sam k tebi došao*
- KUD „Moslavec“ iz Volodera: *Zora puca dan se bijeli*
- KUD „Kloštar Ivanić“ iz Kloštar Ivanića: *Volim milo, ma siročje bilo*
- Grupa žena iz Samarice: *Samarica, selo od davnina*
- Vokalna skupina Ogranka Seljačke sloge iz Posavskih Brega: *I ja jesam posavačko dete; O predobri bože i Pjesme 'z breške cirkve*
- Ženski vokalni sastav KUD-a „Sloga“ iz Gornjeg Miklouša: *Izašla je sjajna zvijezda*

(Moslavac, S., Moslavac, L.; 2018., *Pjesmarica 'Ćeri mila*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina, 5.str.)

Za očuvanje kulturne baštine Moslavine brinu i članice Vokalne skupine Rusalke iz Kutine koje su već 5 godina za redom organizirale plesne radionice pod nazivom *Plešite s nama* na priredbi *Petrovo – slavlje kutinsko*. Na radionicama su se mogli naučiti jednostavniji plesni koraci, ali se i za naprednije plesače našlo nešto kompliciranijih hrvatskih plesova. (Moslavac, S. i L., 2018.)

Slika 18: Vokalna skupina Rusalke iz Kutine, 2018.

(izvor:

<https://web.facebook.com/KuTina.HR/photos/pcb.1756683001053107/1756682711053136/?type=3&theater> ; 30.6.2019.)

Tekstovi moslavačkih pjesama uglavnom su pisani dijalektalno, metrički, pravilno i rimovano, a često su prilagođeni već poznatoj melodiji. Glazba se oslanja na terčno dvoglasje uz pojavu tzv. *rožnih kvinti*. Tonski opseg napjeva rijetko prelazi pentatonski raspon što pjesmama daje dozu raznolikosti i maštovitosti u relativno skučenom tonskom opsegu. Interpretacija se ne razlikuje od drugih hrvatskih područja – napjev započinje jedna darovita solistica (*počimalja*) koja vodi osnovnu melodiju. Ostatak zbora pridružuje se paralelnim glasovnim dionicama čineći tako harmonijsku cjelinu i sklad. U napjevima novijeg tercnog dvoglasja, razmak među dionicama vodećeg i pratećeg glasa je, dakako, u intervalu terce. Osnovna vodeća melodijska linija vrlo rijetko prelazi interval terce, a uglavnom završava unisonim završetkom. Ritam napjeva prati tekst uglavnom poštujući lokalne tekstualne naglaske, a prema potrebi se melodijskim ukrašavanjem naglašava važnost unutar tekstualnog i glazbenog obrasca. (Moslavac, S. i L., 2018.)

Bogata lepeza glazbenog izričaja moslavačke baštine čini niz različitih tipova glazbenih i glazbeno-plesnih obrazaca. Iz potrebe da se naglase pojedini segmenti života jednostavnog malog čovjeka, gotovo ne postoji trenutak koji u Moslavini nije opjevan. (Moslavac, S. i L., 2018.)

Notni zapisi napjeva i njihova analiza

Cvijeće moje, plavi jorgovane
Samarica

zapis: Slavica Moslavac
transkripcija: Lana Moslavac

♩ = 88

8 Cvije - će mo - je, pla - vi jor - go - va - ne,
pr - vi cvje - taš u pro - lje - tne da - ne.

Cvijeće moje, plavi jorgovane,
prvi cvjetaš u proletne dane.

~Mišem te dok zora ne svane,
divan miris pružaš jorgovane.

Još te više volim jorgovane,
kad mi zlato pokraj tebe stane.

Kad mi zlato pored tebe stane,
i zove me: "Dođi moj dragane."

Dođi dragi i sinoć bio,
na prozoru cigar ostavio.

10

Slika 19: notni zapis napjeva „Cvijeće moje, plavi jorgovane“

(izvor: Moslavac, S. i L., 2018. *Pjesmarica 'Ćeri mila*)

Napjev *Cvijeće moje, plavi jorgovane* pisan je u C-duru, u 2/4 mjeri, a u napjevu je osebujan treći takt u kojem je mjera 3/4. Zadnja doba je vjerojatno produžena radi teksta, odnosno u tradiciji se na tom mjestu pjeva korona. Kasnije slijedi uobičajeni 2/4 metar. Melodijski je pisan u dvoglasju, a posebno je karakterističan 9. takt (snižen 7. stupanj) gdje je vrlo kratki uklon u tonalitet F-dura. Ta modulacija ne bi se primijetila da se ne radi o dvoglasju. Tempo napjeva je lagan i pjevan, sa strogim poštivanjem tradicijske forme koja se njeguje u Moslavini.

Dođi dragi ti i tvoj kolega

Kutina

zapis: Slavica Moslavac
transkripcija: Lana Moslavac

♩ = 80

5 Mo - sla - vi - no, Mo - sla - vi - no, kra - ju na tri vo - de,
Mo - sla - vi - no, Mo - sla - vi - no, kra - ju na tri vo - de.

Moslavino, Moslavino, kraju na tri vode,
Moslavino, Moslavino, kraju na tri vode.
Vinske ceste samo tebi hode.

Mi pijemo vodu iz Ravnika.
Samo ljeti kad presuše kleti.

Da je meni nabaviti kravu.
Koja daje graševinu pravu.

Ja malena, dika malo veći.
Kad me ljubi on mora da kleči.

Poznaju se koje se šminkaju.
Svake srede pred patekom sjede.

Dođi dragi ti i tvoj kolega.
Tebe ljubim, a još više njega.

12

Slika 20: notni zapis napjeva „Dođi dragi ti i tvoj kolega“

(izvor: Moslavac, S. i L., 2018. *Pjesmarica 'Ćeri mila*)

Kutinski napjev *Dođi dragi ti i tvoj kolega* napisan je u C-duru, mjera je 2/4, a tempo lagan. Karakteristični su ritmovi koji se javljaju u prvom taktu – napjev počinje s punktiranim ritmom (ta-efe) koji se kasnije javlja i u 5. taktu u dvoglasju. Pjesma je po lirici ljubavnog karaktera i u izvedbi mora zvučati pjevno.

I ja jesam moslavačko dete
Kutina

zapis: Slavica Moslavac
transkripcija: Lana Moslavac

♩ = 90

I ja je-sam mo-sla-va-čko de-te, Mo-sla-vac sam od gla - ve do pe-te. Zvje-zdi-ce Da-ni-ce,
ne za - la - zi ra - no je, ra - no je ra - no je, zla - to mo - je.

I ja jesam moslavačko dete,
Moslavac sam od glave do pete.
I ja jesam moslavačko dete,
Moslavac sam od glave do pete.
Zvezdice Danice, ne zalazi rano je,
rano je rano je, zlato moje.
Zvezdice Danice, ne zalazi rano je,
rano je rano je, zlato moje.

Pitaju me iz kojeg sam dela,
iz Kutine, golubica bela.
Moslavino, zelena gonice,
u tebi su najlepše curice.
Zalud dragi svoje oči školaš,
kad u mene pogledati moraš.
Misliš dragi da ja tebe volim,
što ja s tobom medeno govorim.
Stare staze ponove se gaze,
stare lole iznova se vole.
Sad se momci žene za imanje,
Pa se stide s curom na vjenčanje.

14

Slika 21: notni zapis napjeva „I ja jesam moslavačko dete“
(izvor: Moslavac, S. i L., 2018. *Pjesmarica 'Ćeri mila*)

Ovaj napjev, kao i prethodna dva napjeva, pisan je u C-duru. Mjera je 4/4, a tempo umjeren. Karakteristika svih napjeva je da se prvih nekoliko tonova pjeva jednoglasno. Taj dio pjeva jedna osoba – *počimalja*, a kasnije se uključuje dvoglasje u tercama. Tekst govori o Moslavini kao regiji i ponosu moslavačkog naroda što žive na tom području.

RAZRADA II

Dječje igre

Naši roditelji, bake i djedovi nisu imali mnogo igračkaka kao što smo imali mi i današnja djeca. Oni su uglavnom skupljali šuškalice, voćne plodove, lišće, travu i slično te sami sebi kreirali igračke. Tako su si slagali i „pastirske“ instrumente: bič, češalj, travu, žirovu kapicu, maslačak,... Za igru su koristili i druge predmene (lonce, poklopce, štapove, stare pegle,...) pomoću kojih su proizvodili tonove i imitirali razne zvukove. (Moslavac, S., 2012.)

Dječje igre uglavnom su započinjale razbrojavanjem. Jedan igrač je odabrao brojalicu i tako su se birale uloge u igri. Brojalice su kratke, ritmične i melodične pjesmice koje se recitiraju na jednom tonu te su zbog toga pogodne i za najmanju djecu. Ovo su najpoznatije brojalice koje su djeca koristila za početak igre, a neke od njih se koriste i danas:

- „*Enci, benci na kamenci, troja vrata zapečata, eri, keri, mužikeri, grec. Loviš!*“
- „*En, ten, tini, sava, raka, tini, sava, raka, tika, taka, bija, baja, buf. Loviš!*“
- „*Jedan, dva, tri, potukli se fratri. Jedan drugom viče, pomози mi striče. Kako bi ti pomogo, kad si mene tuko i za kose vuko.*“
- „*'Ko to tuda boca? Ja kume, ja. Nemoj čolce okras. Neću kume, nadaj bog, dok ne urodi nova zob!*“
- „*Kruška, jabuka, šljiva kaže mala Iva. To je voće slatko, jeo bi ga svatko.*“

(Moslavac, S., 2012., *Urodila žuta dunja*, Muzej Moslavine Kutina, 5.-7.str.)

Iako djeca nekad nisu posjedovala puno igračkaka, ipak su imala neke koje su bile napravljene za njih. Djevojčice su se najradije igrale lutkama koje su bile napravljene od raznih materijala: drveta, keramike, gume, gipsa, voska, raznog platna i slično. Neke lutke su bile vrlo kvalitetne, čak i s pomičnim udovima, dok su druge bile prilično primitivne, jedva da se nazirao ljudski oblik. (Moslavac, S., 2012.)

Nakon lutaka pojavljuju se i druge igračke pa tako i lutke dobivaju kuće s kompletnim pokućstvom – opremljenim kuhinjicama, mini trgovine i slično. (Moslavac, S., 2012.)

S obzirom da su naši roditelji, bake i djedovi imali manje igračaka, puno su više vremena provodili izmišljajući razne igre kojima su se zabavljali. Tako su nastale brojne igre koje se, nažalost, sve rjeđe igraju na ulicama, u parkovima i dvorištima. Neke od njih zasigurno su ostale poznate i današnjoj djeci (npr. crna kraljica, ide maca oko tebe, igra kolo, igra skrivača, lovice, ringe ringe raja), međutim većina je zaboravljena. Igre su se uglavnom dijelile na one za djevojčice i one za dječake. (Moslavac, S., 2012.)

Slika 22: zaigrana djeca u narodnim nošnjama

(izvor: <http://ziviselo.com/tag/slavica-moslavac/> ; 28.6.2019.)

Igre za djevojčice

Zlatna cinka

Zlatna cinka bio je neki sjajan predmet – prsten, naučnica, gumbić ili bijeli kamenčić. Djevojčice bi sjedile u nizu, a jedna djevojčica je između ispruženih i sklopljenih dlanova držala zlatnu cinku. Išla je od jedne do druge djevojčice u nizu i jednoj od njih neprimjetno stavila zlatnu cinku u ruke. Nakon što je prošla svaku, stala je ispred jedne djevojčice i prozvala je naprijed. Prozvana djevojčica morala je ustupiti mjesto djelateljici, ali i pogoditi kod koje se djevojčice nalazi zlatna cinka. Dok je pogađala, djevojčice su pjevale: „*U mene je zlatna cinka, u mene je zlatna cinka!*“. Kad bi tragačica posumnjala kod koga bi cinka mogla biti, stala je pred tu djevojčicu i rekla: „*U tebe je zlatna cinka!*“. Ako je pogodila, ona je dijelila cinku u idućem krugu. Ako nije, morala je dalje tražiti, a djevojčica kod koje je bila zlatna cinka bila je djelateljica. (Moslavac, S., 2012.)

Laste prolaze

Dvije djevojčice dogovorile su se što će koja biti, ali tako da ostale ne čuju. Na primjer, jedna bi bila crvena ruža, a druga zlatna jabuka. Tada bi podigle ruke kao most i počele pjevati: „*Laste prolaze, samo jedna ostaje. Ponedjeljak, utorak, srijeda, četvrtak, petak, subota, nedjelja!*“. U trenutku kad izgovore nedjelja, spuštale su ruke i tako uhvatile jednu djevojčicu. Upitale su ju što bi radije htjela biti – crvena ruža ili zlatna jabuka (ili što su se već dogovorile). Ulovljena je djevojčica birala što joj je draže i stala iza one djevojčice koju je odabrala. To se ponavljalo dok sve djevojčice iz grupe nisu bile ulovljene i odabrale stranu. Djevojčice na čelu su svaki put dogovarale nove stvari koje su bile. Kad su svi ulovljeni, djevojčice na čelu su se uhvatile za ruke i povlačile jedna drugu – svaka na svoju stranu. Kad je jedna skupina popustila ili pala, suprotna je proglašena pobjednikom.

Postoje mnoge inačice pjesmice koju su djevojčice pjevale. Ovu gore napisanu koristile smo moje prijateljice i ja tijekom igre. Druge verzije pjesmice glasile u ovako:

- „*Laste prolaze kroz goru nam dolaze. Vero, vero, vero, otvori nam vrata Jelo. Da nam prođe vojska mlada. Hoj!*“.
- „*Laste prolaze, kroz goru nam dolaze, naša gora uvela, a vaša je zelena.*“
- „*Laste, prolaste, kroz goru nam prolaze, prvi put ćeš proći, drugi nećeš moći!*“

Igre za dječake

Pikule (Klikeri)

Cijela igra odvija se oko jedne rupe u zemlji koja je duboka 3 – 5 centimetara. Rupa se trebala nalaziti otprilike na sredini polja, a područje oko rupe trebalo je biti što ravnije. Igrači su se dogovarali s koje udaljenosti bacaju pikule prema rupi. Bacali su po redu, a onaj koji je bacio u rupu (ili najbliže rupi) igrao je prvi.

Načina držanja i bacanja pikula bilo je mnogo, ali dva su bila najčešća:

1. Pikula se nalazila između savijenog palca i kažiprsta, a gurala se ispravljanjem palca.
2. Pikula se nalazila na vrhu srednjeg prsta i pridržava se palcem, a gurala se ispravljanjem srednjeg prsta.

Svaki igrač imao je svoju najdražu pikulu, a najtužniji trenutak bio je onaj kad mu je najdraža pikula pukla od siline udarca druge pikule. Dječaci su se znali *pikulati* po cijeli dan. (Moslavac, S., 2012.)

Vučji rep

Svi dječaci osim jednog stajali su u redu i držali su se za pojas iza leđa. Taj jedan bio je vuk, igrač na čelu reda bio je pastir, a ostali kozlići. Zadnji u redu bio je janje. Vuk je stajao nasuprot pastiru i pokušavao uhvatiti janje. Cilj igre bio je spasiti janje i ne dopustiti vuku da ga uhvati. Pastir je širio ruke, ali nije smio uhvatiti vuka za odijelo. Vuk je trčao lijevo – desno dok nije ulovio janje. Tada su se uloge mijenjale: janje je postalo vuk, vuk je postao pastir, a pastir kozlić. Onaj dječak koji je zadnji u redu postao je janje. (Moslavac, S., 2012.)

Zajedničke igre

Božja igra

Sjedilo se u krugu ili polukrugu, a ruke su bile sklopljene kao za molitvu. Jedan od igrača trebao je neprimjetno ispustiti kamenčić u ruke nekom od igrača u krugu. Drugi je igrač promatrao situaciju i trebao pogoditi kod koga je kamenčić. Ako je pogodio, onda je on stavljao kamenčić drugome, a ako nije – ispao je iz igre. (Moslavac, S., 2012.)

Care, care, gospodare

Djeca su brojalicom odabirala jednog igrača za cara. Svi ostali bili su poredani u liniju iza njega. Car je bio okrenut leđima kako ne bi vidio što se događa. Igrači su međusobno dogovarali za redoslijed kojim će ispitivati, ali je jedan po jedan ispitivao cara: „*Care, care, gospodare, koliko je sati?*“, a car bi odgovarao, npr. „*3 mišja!*“. Igrač je tada znao koliko kakvih koraka mora napraviti. Koraci su bili različiti:

- „*mišji*“ – vrlo sitni koraci, noga pred nogu
- „*konjski*“ – normalan ljudski korak
- „*slonovski*“ – vrlo velik, koliko god je igrač mogao zakoračiti
- „*žablji*“ – korak iz čučnja
- „*bunar*“ – igrač je morao čučnuti i čučati dok ponovno nije došao red na njega
- „*bijela kava*“ – igrač je trčao prema naprijed dok car nije rekao stop
- „*crna kava*“ – igrač se morao vratiti na početak, odakle je krenuo

Cilj igre je da igrač čim prije dođe do cara i dotakne mu rame. Tada je on postajao car u idućem krugu. Međutim, car je uvijek određivao korake tako da igrači što teže stignu do njega. Igra postaje zanimljivija kad igrači počnu mijenjati glas kako bi car teže raspoznao o kojem je igraču riječ.

Ovi koraci nisu nužno pravilo za igru. Igrači su sami dogovarali koje korake koriste i koliko su oni veliki. Moji prijatelji i ja često smo igrali ovu igru pa sam iskoristila korake kojima smo se mi najčešće služili.

Igre za starije

Mladi i odrasli igrali su igre uglavnom u zatvorenom prostoru – na svadbama, zabavama, u glazbenim pauzama svirača i slično. Njihove igre uglavnom su bile ljubavnog karaktera s istim ciljem: javno odabrati ili poljubiti dragu osobu. (Moslavac, S., 2012.)

Visanec

Visanec je ljubavna igra koja se igrala u uglu sobe, sa ili bez ručnika stavljenog oko vrata. Jedan je mladić šapnuo drugom koga želi poljubiti. Drugi je tu djevojku doveo, oni su se poljubili i zamijenili mjesta. Tad je djevojka rekla momku koga ona želi poljubiti. On je otišao po tu osobu, a ona je ostala stajati u uglu naslonjena na zid. (Moslavac, S., 2012.)

Mladi su rado plesali biračka kola tako da je pojedinac bio u sredini kola i birao si par. U sredini kola mogao je biti i par koji je tada bio u centru pozornosti. Voljeli su i kola s pljeskanjem ili pokazivanjem određenih gesta rukom. (Moslavac, S., 2012.)

Notni zapisi igara za starije

Mili moj pajdaš
(Samarica)

Zapis: Slavica Moslavac
Transkripcija: Lana Moslavac

Mi - li moj paj - daš, za kol' ko ga daš?

Po pet - ak, po šes - tak, baš ti ga ne dam.

Mili moj pajdaš,
Za kol'ko ga daš?
Mili moj pajdaš,
Za kol'ko ga daš?
Po petak, po šestak,
Baš ti ga ne dam.
Po petak, po šestak,

Baš ti ga ne dam.
Po petak, po šestak,
Eto, ti ga baš ne dam,
Ni za litru vina,
Jer si kume svinja.
Ni za litru vina,
Jer si kume svinja.

Lepi moj pajdaš

56

Slika 23: notni zapis igre "Mili moj pajdaš"
(izvor: Moslavac, S., 2012., *Urodila žuta dunja*)

Kolovođo
Velika Trnovitica

Tonski zapis: Slavica Moslavac
Transkripcija: Lana Moslavac
Kinetograf: Tea Žakula

Allegro

Ko-lo-vo-đo, ko-lo-vo-đo, daj kolo po-ve-di, ko-lo-vo-đo, ej, la-ne mo-je, daj kolo po-ve-di,

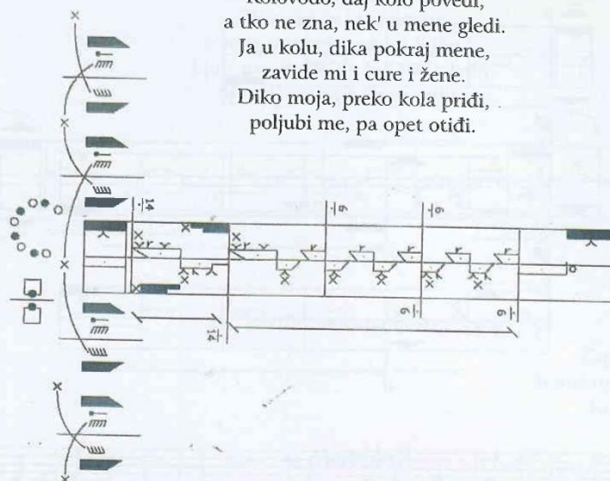

ko-lo-vo-đo, ko-lo-vo-đo, daj ko-lo po-ve-di, ko-lo-vo-đo, ej, la-ne mo-je, daj ko-lo po-ve-di.

Kolovođo, kolovođo, daj kolo povedi, kolovođo, ej, lane moje, daj kolo povedi,
kolovođo, kolovođo, daj kolo povedi, kolovođo, ej, lane moje, daj kolo povedi.
Kolovođo, kolovođo, daj kolo povedi, kolovođo, ej, lane moje, daj kolo povedi,
kolovođo, kolovođo, daj kolo povedi, kolovođo, ej, lane moje, daj kolo povedi.

61

Kolovođo, daj kolo povedi,
a tko ne zna, nek' u mene gledi.
Ja u kolu, dika pokraj mene,
zavide mi i cure i žene.
Diko moja, preko kola pridi,
poljubi me, pa opet otidi.

Slika 24: notni zapis igre „Kolovođo“

(izvor: Moslavac, S., 2012., Urodila žuta dunja)

Pjesme i plesovi

Glazba seoskih zajednica (folklorna glazba) prenosila se usmenom tradicijom s koljena na koljeno. Izvodila se i prenosila slušanjem i pamćenjem. Objavljivanjem notnih zapisa, željele su se od zaborava spasiti tradicijske težačke i blagdanske pjesme, ali i plesovi. Moslavčane je pjesma održavala, a pjevali su uvijek i svugdje – kod napornog rada, kod druženja, na čehanju perja, sijelima, prelima, pred crkvom, u kućama, po danu, uvečer, do zore. (Moslavac, S. i L., 2007.)

Idući notni zapisi prikazuju nekoliko primjera tipičnih moslavačkih pjesama i plesova. Ispod svakog notnog zapisa nalazi se i analiza istog.

L'jeko pjeva za lugom djevojka
(Ivanska)

zapis: S. Moslavac
transkripcija: Z. Šušnjar

$\text{♩} = 76$

Lje - po pje - va za lu - gom dje - voj - ka, oj,
Lje po pje va za lu - gom dje - voj - ka.

L'jeko pjeva za lugom djevojka,
oj, l'jeko pjeva, za lugom djevojka.

L'jeko pjeva daleko se čuje.
Slušali je Ivo i Nikola.
Ivo veli: Moja je djevojka!
A Nikola: Nije, nego moja.

27

Slika 25: notni zapis napjeva „L'jeko pjeva za lugom djevojka
(izvor: Moslavac, S. i L., 2007., *Kad zasnira lane moje*)

Ovaj napjev pisan je u tonalitetu E-dura te u 4/4 mjeri. Na početku, u prvom taktu, je jednoglasje na 5. stupnju, a kasnije se uključuje dvoglasje u 3/4 mjeri. Kadenca je pisana sa završetkom drugog stupnja što je karakteristika napjeva Moslavine. Tempo je vrlo lagan, smiren. Kod završetka fraze (4. takt), razbila se

metrička monotonija ritamskom figurom triole. Ista takva kadenca nalazi se u zadnjem taktu.

U vrtu malom
(Voloder)

zapis i transkripcija:
B. Pastula

$\text{♩} = 72$

U vr - tu ma - lom tri cve - ta cva - la,
mo - ja me je mi - le - na k se - bi do - zi - va - - la,
mo - ja me je mi - le - na k se - bi do - zi - va - - la.

U vrtu malom tri cvijeta cvala,
moja me je milena k sebi dozivala,
moja me je milena k sebi dozivala.

Prvi je cvijetak zelene boje,
kada su me grlile bijele ruke tvoje.

Drugi je cvijetak plavetne boje,
kada su me gledale plave oči tvoje.

Treći je cvijetak crvene boje,
kada su me ljubile medne usne tvoje.

45

Slika 26: notni zapis napjeva „U vrtu malom“
(izvor: Moslavac, S. i L., 2007., *Kad zasvira lane moje*)

Napjev *U vrtu malom* izvorno je iz Volodera. Napisan u C-duru i 3/4 mjeri. Karakterističnost tog napjeva je opseg koji seže do 7 tonova, za razliku od prijašnjih. Da bi se dobila izvornost tradicijskog pjevanja u Voloderu, dodani su melizmi u

osminkama. Kad bi se dodalo dvoglasje u donjem glasu (terca), dobio bi se tipičan tradicijski oblik napjeva u Moslavini. Završetak napjeva je na 3. stupnju.

Moslavčani su voljeli pjesmu i ples te su koristili svaku priliku kako bi se zabavljali. Plesali su gdje god su stigli – na prelu, čijalima, proštenjima, pred kućom, u crkvenom dvorištu, na paši, tijekom sezonskih poslova, za blagdane, na svadbama, imendanima, na fašnik,... (Moslavac, S., 2012.)

Djeca su se uglavnom držala tamnijih kuteva prostorijske ili udaljenijeg mjesta od ostalih plesača te su tamo oponašala mlade i odrasle. Tako su učila svoje prve plesne korake, a skrivala su se jer ih je bilo sram od odraslih. Čak su i neke dječje igre sadržavale elemente plesa. (Moslavac, S., 2012.)

Jedino vrijeme koje su Moslavčani provodili bez plesa bila je korizma, advent i crkveni postovi. Također, bilo je neprimjereno plesati i tijekom žalovanja za bližim pokojnikom, čak 6 mjeseci do godine dana, a ponekad i do kraja života. Događalo se i da su muševci svojim ženama, očevi kćerima i braća svojim sestrama branili plesati. Ples su branili i žandari, optuživali su narod da se pravi noćna *alabuka*. (Moslavac, S., 2012.)

Kola

U moslavini su se *tancala* otvorena i zatvorena kola, u parovima, u trojkama, četvorkama,... Plesači su si odabirali primjerena kola prema starosnoj dobi. Stariji su plesali polaganija, pjevana kola. Mladi i odrasli su brzinom i težinom izvođenja koraka htjeli zadiviti i oduševiti publiku pa su birali brža kola. (Moslavac, S., 2007. / Moslavac, S. i L., 2007.)

Okre, okreni se moje kolo malo
(Husain)

zapis: S. Moslavac
transkripcija: L. Moslavac

$\text{♩} = 85$

Okre, okre - ni - se, mo - je ko - lo ma - lo,
mi - lo ja - nje mo - je, mo - je ko - lo ma - lo.

Već te, već te ni - sa i - gra - la o - da - vno,
mi - lo ja - nje mo - je, i - gra - la o - da - vno.

$\text{♩} = 120$

Okre, okreni se moje kolo malo,
milo janje moje, moje kolo malo.

Već te, već te nisam igrala odavno,
milo janje moje, igrala odavno.

Dale, daleko su ona usta mala,
milo janje moje, ona usta mala.

Koja, koja su me poljubiti znala,
milo janje moje, poljubiti znala.

Tajnu, tajnu ljubav u sreću osjećam,
milo janje moje, u sreću osjećam.

81

Slika 27: notni zapis napjeva „Okre, okreni se moje kolo malo“
(izvor: Moslavac, S. i L., 2007., *Kad zasniva lane moje*)

Tonalitet ovog kola je F-dur, pisano je u mješovitoj mjeri – 3/4 i 4/4. Tempo pjevnog dijela je lagan. Karakteristika napjeva je da se nakon 4 takta fraza ponavlja u dvoglasju s tercama i kvintama. Kako bi se razbila monotonija u tempu, instrumentalni dio je melodijski isti, ali allegro tempa (među igra).

Drmeš

Drmeš je najrasprostranjeniji i najznačajniji ples u Moslavini. On je kombinacija zabave i virtuoznosti plesača. Spretnost i raspoloženje plesača očituju se u brzini njihova okretanja, u povremenim improvizacijama muškaraca, jujuškanju žena i djevojaka. Nijedno druženje nije moglo proći bez drmeša. Zabilježeno je čak dvadesetak drmeša koji su nazvani „*moslavački*“. (Moslavac, S., 2007.)

Igram, pjevam
(Voloder)

*zapis: S. Moslavac
transkripcija: Z. Šušnjar*

J = 92

i - gram, pje - vam, ne znam šta, či - ni mi - se drm - eš da,
i - gram, pje - vam, do - vo - le, me - ne no - ge ne bo - la.

Igram, pjevam, ne znam šta
čini mi se drmeš da.
Igram, pjevam, do vole,
mene noge ne bole.

Oj, djevojko, rajski cvet,
čekal sam te devet let.
Kad je došlo i do tog,
otišla si za drugog.

Iju, iju, iju, ju,
Đuka peče rakiju.
Jana peče zelje,
Đuki na veselje.

Sviraj svirče drmeša,
nećeš svirat badava.
Ja ću svirat do zore,
mene ruke ne bole.

63

Slika 28: notni zapis napjeva „Igram, pjevam“
(izvor: Moslavac, S. i L., 2007., *Kad zasvira lane moje*)

Napjev *Igram, pjevam* je iz Volodera, a napisan je u D-duru, u 2/4 mjeri. Tempo je umjeren. Nakon 8. takta javlja se modulacija u A-dur, a pretpostavka je da se radi o instrumentalnom dijelu skladbe. Nakon tog dijela, vraća se u tonalitet pjevanja. U ritamskom obliku, identične su dvotaktne fraze koje se izmjenjuju kroz cijeli napjev.

ZAKLJUČAK

Identitet i opstojnost neke zemlje i naroda možemo upoznati prvenstveno iz povijesti, očuvanja i njegovanja narodnih običaja koji su nastali i opstali u pojedinoj zajednici kroz pastirske igre i razne događaje. Vrlo važan čimbenik očuvanja kulturne baštine je običan čovjek, u širem smislu narod, koji je svoju tradiciju, vjeru i patriotizam gradio kroz kulturološki aspekt okoline u kojoj je živio. Ljudi su uglavnom bili amateri koji su nesebično širili dio svog kulturnog nasljeđa za dobrobit kulture i zavičaja.

Jednom davno je netko rekao da je zemlja koja nema kulturni amaterizam izuzetno siromašna, bez obzira na društveni status. Mi danas možemo biti izuzetno ponosni na ono što smo naslijedili od kulturno umjetničkih društava jer je njihov doprinos u svjetskim omjerima impozantan. To se može vidjeti na UNESCO-vom popisu kulturnih dobara u Hrvatskoj.

Kulturna baština bilo kojeg kraja, tako i Moslavine, neizostavan je dio povijesti naroda i zemlje. Iako često čujemo da nove generacije ne mare za ostavštinu svojih predaka koliko sadašnje i prijašnje generacije, na nama je da se potrudimo očuvati čim veći broj materijalne i nematerijalne baštine svog kraja.

To možemo učiniti tako da kao roditelji prenosimo običaje, vjerovanja, ali i odjeću, obuću, instrumente, pjesme, ples i igre s koljena na koljeno. Također, trebali bismo kao učitelji svojim učenicima približiti svakodnevnicu naših predaka uključivši dijelove kulturne baštine u svakodnevnu nastavu.

Pišući ovaj diplomski rad, naučila sam mnogo o materijalnoj i nematerijalnoj baštini svog rodnog kraja, Moslavine. Što sam više proučavala literaturu, ali i razgovarala sa stanovnicima Moslavine, to mi je prošlost naših krajeva bila draža i Moslavina mi je još više prirasla srcu. Želja mi je da svako dijete koje živi u Moslavini upozna prošlost svog kraja te da prenosi tradiciju s koljena na koljeno. Na kraju krajeva, dokle god pripadnici hrvatskog naroda cijene svoju povijest i povijest svoje zemlje, dotle ćemo moći pričati o kulturnoj baštini.

KUD „MOSLAVEC“ VOLODER

KUD „*Moslavec*“ *Voloder* osnovan je 1913. godine. Prvotni sastav bio je tek tamburaški orkestar, a 50 godina kasnije (1963.) osniva se i folklorna grupa u Voloderu. Od te godine cjelokupni KUD djeluje kao promotor kulturno umjetničkog amaterizma u Voloderu, a tamburaški i folklorni sastav zajedno dobivaju naziv koji i danas koriste: KUD „*Moslavec*“ *Voloder*.

S obzirom na više od stoljeća postojanja, KUD „*Moslavec*“ s pravom se može nazvati čuvarom narodne kulturne baštine Moslavine. Osim očuvanja pjesme, plesa i običaja, vrlo je značajno i očuvanje bogatstva narodnih nošnji, koje se za buduća vremena nažalost mogu sačuvati jedino ljubavlju entuzijasta.

U 106 godina postojanja, nemoguće je nabrojiti sve nastupe, uspjehe i postignuća KUD-a „*Moslavec*“. Dovoljno je spomenuti da je prva tamburaška smotra Moslavine bila održana u Voloderu 1989. godine, kao i prva dječja smotra folklora 1991. godine. Osim toga, KUD se pojavljuje kao sudionik važnijih folklornih zbivanja u Hrvatskoj – Vinkovačke jeseni, Đakovečki vezovi, Međunarodna smotra folklora u Zagrebu, gostovanja u inozemstvu te sudjelovanja u nizu radijskih i televizijskih emisija kulturno umjetničkog sadržaja. Prošle godine, njihova je članica na županijskoj smotri u Sisku osvojila prvo mjesto za najorginalniju nošnju, dok je druga članica na Brodskom kolu proglašena za najljepšu Hrvaticu u narodnoj nošnji.

Današnje djelovanje KUD-a „*Moslavec*“ temelji se na prenošenju sačuvanog narodnog blaga na mlade naraštaje. KUD broji mnogo članova različitih generacija, od djece predškolske dobi do umirovljenih muškaraca i žena. Umjetničkih voditelja je četiri od kojih je jedan voditelj tamburaškog orkestra, a ostali vode folklorne skupine podijeljene prema dobi.

LITERATURA

Knjige:

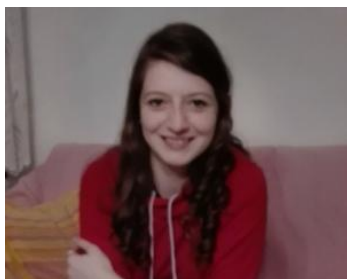
1. Bobovec, Ana; Mitar, Mladen; Moslavac, Slavica; 2003., *Nasljeđe povijesne, prirodne i kulturne znamenitosti Moslavine i zapadne Slavonije*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina
2. Moslavac, Slavica; Bobovec, Ana; Mitar, Mladen; Pasarić, Dragutin; Bogović, Eduard; Rudić, Andrija; *U zagrljaju Lonjskog polja i trsnog gorja*, Turistička zajednica Sisačko-moslavačke županije
3. Osnovna škola Popovača; 2010., *Stara slatka popovačka kuharica*, Učenička zadruga „Jelenak“, OŠ Popovača
4. *Petnaesti festival dječjeg folklora Hrvatske*, 2017., brošura festivala
5. *Šesnaesti festival dječjeg folklora Hrvatske*, 2018., brošura festivala
6. Moslavac, Slavica; Moslavac, Lana; 2018., *Pjesmarica 'Ćeri mila*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina
7. Moslavac, Slavica; 2007., *Radosna je pjesma naša*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina
8. Moslavac, Slavica; 2012., *Urodila žuta dunja*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina
9. Moslavac, Slavica; 2010., *Crvena i bijela Moslavina*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina
10. Moslavac, Slavica i Lana; 2007., *Kad zasvira lane moje*, Muzej Moslavine Kutina, Kutina

Mrežni izvori:

1. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6>
(preneseno 20.6.2019.)

Životopis

OSOBNJE INFORMACIJE **Valentina Tadić**

Spol	Datum rođenja	Državljanstvo
Žensko	25.2.1996.	Hrvatica

RADNO ISKUSTVO **HONORARNI POSLOVI**

- 2015. Pomoćni poslovi u kuhinji Hotel Park u Čakovcu
- 2016. Animator u dječjoj rođendaonici *Prugi i prijatelji* u Čakovcu
- 2009. – danas Voditeljica dječjeg zbora i zbora mladih u Popovači
- 2019. Rad u produženom boravku (OŠ Popovača i 3.OŠ Čakovec)

OBRAZOVANJE I **OSPOSOBLJAVANJE**

- 2002. – 2010. Osnovna škola Popovača
- 2004. – 2010. Sviranje klavira (prof. Dražen Mlakar)
- 2007. – 2014. Latinoamerički I standarsni plesovi (Marijeta Rimay, Vlatka Blažeković)
- 2010. – 2014. Srednja škola Tina Ujevića Kutina – smjer ekonomist
- 2014. – 2019. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek u Čakovcu
- Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Učiteljski studij, Čakovec
- 2014. – traje Pjevački zbor Josip Vrhovski Nedelišće

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik Hrvatski
Ostali jezici Engleski, rumunjski (bajaški)

Komunikacijske vještine	Izvrzne komunikacijske vještine stečene tijekom godina rada u zboru i plesu
Društvene vještine i sposobnosti	Sposobnost prilagodbe novonastalim situacijama, okolini i ljudima stečene u pedagoškom radu
Vozačka dozvola	B kategorija

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Diplomski rad pod nazivom *Kulturna baština Moslavine* izrađen je samostalno na temelju korištenja navedene literature, pomoću konzultacija i savjeta profesora Branimira Magdalenića, višeg predavača.

Studentica : _____

Zahvala:

Veliku zahvalnost, u prvom redu, dugujem svom mentoru Branimiru Magdaleniću, višem predavaču, jer je svojim savjetima pomogao pri izradi ovog diplomskog rada te je imao vremena i puno razumijevanja.

Također, velika hvala gospođi Slavici Moslavac, prof., koja je spremno pomogla oko sve literature korištene u ovom radu te iznijela svoje ideje i savjetovala oko same izrade diplomskog rada.

Najviše se zahvaljujem svojoj obitelji. Bili su puni razumijevanja i velika podrška kroz godine mog studiranja. Svaka njihova riječ bila je utjeha i uvijek su pružali obje ruke kao pomoć kroz moje padove. Stoga im posvećujem ovaj diplomski rad.

Hvala svim mojim prijateljima koji su mi najljepše godine odrastanja učinili nezaboravnim. Hvala na zajedničkim trenucima, iskustvima i čašicama razgovora koji su od mene načinili osobu kakva sam danas.

Valentina Tadić

IZJAVA o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada

kojom ja, Valentina Tadić, OIB: 05080286479, student Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, kao autor ocjenskog rada pod naslovom: *Kulturna baština Moslavine*, dajem odobrenje da se, bez naknade, trajno pohrani moj ocjenski rad u javno dostupnom digitalnom repozitoriju ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta te u javnoj internetskoj bazi radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, sukladno obvezi iz odredbe članka 83. stavka 11. *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (NN 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

Potvrđujem da je za pohranu dostavljena završna verzija obranjenog i dovršenog ocjenskog rada. Ovom izjavom, kao autor ocjenskog rada dajem odobrenje i da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim:

a) široj javnosti

b) studentima i djelatnicima ustanove

c) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

**Zaokružite jednu opciju. Molimo Vas da zaokružite opciju a) ako nemate posebnih razloga za ograničavanje dostupnosti svog rada.*

Vrsta rada: a) završni rad preddiplomskog studija

b) diplomski rad

Mentor/ica ocjenskog rada:

Naziv studija:

Odsjek

Datum obrane: _____

Članovi povjerenstva: 1. _____

2. _____

3. _____

Adresa elektroničke pošte za kontakt:

(vlastoručni potpis studenta)

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa ocjenskim radovima trajno pohranjenim i objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju ustanove Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovom izjavom dajem pravo iskorištavanja mog ocjenskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije:

- 1) CC BY (Imenovanje)
- 2) CC BY-SA (Imenovanje – Dijeli pod istim uvjetima)
- 3) CC BY-ND (Imenovanje – Bez prerada)
- 4) CC BY-NC (Imenovanje – Nekomercijalno)
- 5) CC BY-NC-SA (Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima)
- 6) CC BY-NC-ND (Imenovanje – Nekomercijalno – Bez prerada)

Ovime potvrđujem da mi je prilikom potpisivanja ove izjave pravni tekst licencija bio dostupan te da sam upoznat s uvjetima pod kojim dajem pravo iskorištavanja navedenog djela.

(vlastoručni potpis studenta)

O Creative Commons (CC) licencijama

CC licencije pomažu autorima da zadrže svoja autorska i srodna prava, a drugima dopuste da umnožavaju, distribuiraju i na neke načine koriste njihova djela, barem u nekomercijalne svrhe. Svaka CC licencija također osigurava autorima da će ih se priznati i označiti kao autore djela. CC licencije pravovaljane su u čitavom svijetu. Prilikom odabira autor treba odgovoriti na nekoliko pitanja - prvo, želi li dopustiti korištenje djela u komercijalne svrhe ili ne, a zatim želi li dopustiti prerade ili ne? Ako davatelj licence odluči da dopušta prerade, može se također odučiti da od svatko tko koristi djelo, novonastalo djelo učini dostupnim pod istim licencnim uvjetima. CC licencije iziskuju od primatelja da traži dopuštenje za sve ostala korištenja djela koje su prema zakonu isključivo pravo autora, a koje licencija izrijeckom ne dopušta.

Licencije:

Imenovanje (CC BY)

Ova licencija dopušta drugima da distribuiraju, mijenjaju i prerađuju Vaše djelo, čak i u komercijalne svrhe, dokle god Vas navode kao autora izvornog djela. To je najotvorenija CC licencija.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.hr>

Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>

Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima (CC BY-SA)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo, čak i u komercijalne svrhe, dokle god Vas navode kao autora i licenciraju novonastala djela pod istim uvjetima (sve daljnje prerade će također dopuštati komercijalno korištenje).

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hr>

Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>

Imenovanje-Bez prerada (CC BY-ND)

Ova licencija dopušta redistribuiranje, komercijalno i nekomercijalno, dokle god se djelo distribuira cjelovito i u neizmijenjenom obliku, uz isticanje Vašeg autorstva.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/deed.hr>

Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode>

Imenovanje-Nekomercijalno (CC BY-NC)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo u nekomercijalne svrhe. Iako njihova nova djela bazirana na Vašem moraju Vas navesti kao autora i biti nekomercijalna, ona pritom ne moraju biti licencirana pod istim uvjetima.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.hr>

Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima (CC BY-NC-SA)

Ova licencija dopušta drugima da mijenjaju i prerađuju Vaše djelo u nekomercijalne svrhe, pod uvjetom da Vas navedu kao autora izvornog djela i licenciraju novonastala djela pod istim uvjetima.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada (CC BY-NC-ND)

Ovo je najrestriktivnija od CC licencija – dopušta drugima da preuzmu Vaše djelo i da ga dijele s drugima pod uvjetom da Vas navedu kao autora, ali ga ne smiju mijenjati ili koristiti u komercijalne svrhe.

Sažetak licencije: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.hr>
Puni pravni tekst: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>